

Democraat

D66

Voor de klas

Nieuw!
Canon
Sociaal-
liberalisme

p. 9 Praat mee over...
**een nieuwe visie op
onderwijs (po/vo)**

p. 15 D66'ers over...
**wetenschappelijk
onderwijs (wo)**

p. 21 Kajsa Ollongren...
**wil meer vrouwen in
politiek en bestuur**

“Het congres op 9 november staat in het teken van kansen voor iedereen”

Democraten,

Met het najaarscongres in Breda voor de deur denk ik terug aan een jaar geleden, toen ik de voorzittershamer overnam van Letty Demmers. Er is veel gebeurd in een jaar: twee verkiezingen, met voorafgaand daaraan intensieve campagneperiodes, veel activiteiten in het land. Onlangs nog drukbezochte en uitstekend georganiseerde regiocongressen in Zeeland, Gelderland, Overijssel, Midden-Nederland, Noord- en Zuid-Holland en Conferentie Zuid. Mooie momenten om elkaar te ontmoeten, te discussiëren en deel te nemen aan trainingen.

Ik ben onder de indruk van de grote hoeveelheid tijd die onze leden in de vereniging steken: de vele vrijwilligers, bestuursleden, politiek vertegenwoordigers en bestuurders die zich met hart en ziel voor de partij inzetten. Het enthousiasme en de volle zalen bij inhoudelijke sessies over *Democratie van Nu* en de bijeenkomsten ter voorbereiding op het landelijk verkiezingsprogramma 2021-2025. Ik geef ons als vereniging een dikke voldoende, waarbij er natuurlijk altijd ruimte voor verbetering is. We zouden bijvoorbeeld nog meer (toekomstige) leden aan ons kunnen binden met een diversiteit aan activiteiten. Niet alleen de traditionele – gezellige! – D66-borrel, maar ook andere evenementen die een breed en divers publiek aanspreken. Denk aan het meehelpen bij een lokale maatschappelijke activiteit, deelnemen aan een werkbezoek of themabijeenkomst, een gezamenlijke fietstocht. Nieuwe mensen actief verwelkomen en hen wegwijs maken als zij de wens hebben om mee te doen op een terrein dat hen aanspreekt.

Het D66-congres op zaterdag 9 november in Breda staat in het teken van kansengelijkheid; kansen voor iedereen. Bijvoorbeeld op het gebied van wonen, werk, opleiding.

foto Jeroen Mooijman

Tijdslijn sociaal-liberalisme

Met dank aan Vincent Hoffmans

In deze *Democraat* volgt u de geschiedenis van het sociaal-liberalisme aan de hand van 41 bijzondere momenten en mensen. Deze ‘tijdslijn’ is gebaseerd op de 41 hoofdstukken uit *De canon van het sociaal-liberalisme*, die op 9 november wordt gepresenteerd op het D66-congres in Breda. Lees ook het interview met samenstellers Coen Brummer en Daniël Boomsma op pagina 4-5.

1844

Wikimedia Commons / Vysotsky

Thorbecke bepleit sociale vooruitgang

In zijn lezing *Over het hedendaagsch staatsburgerschap* zet het pas gekozen liberale Kamerlid J.R. Thorbecke zich af tegen het heersende idee dat sociale ongelijkheid een natuurlijk gegeven zou zijn en dat het kiesrecht voorbehouden dient te blijven aan een elite. In 1848 ontwierp Thorbecke de nieuwe grondwet, de basis voor onze huidige parlementaire democratie.

6.

Brief van Rob

21.

Door het plafond

4. nieuwe canon

9. visie op onderwijs

14. 4 vragen over...
burgerschapsonderwijs

15. D66'ers over: wo

18. Alexander Rinnooy Kan

24. D66 USA meets Sigrid Kaag

26. D66 Internationaal

28. ondertussen in...
Kapelle

30. in gesprek met...
Mohan & Salima

33. D66-koppel

34. ondertussen in...
Limburg

36. Abdeluheh Choho

39. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

42. Democratie van Nu

44. uit de vereniging

47. ledenpagina

48. ik ben D66

In deze editie volgt u de geschiedenis van het sociaal-liberalisme aan de hand van 41 bijzondere momenten en mensen. Deze ‘tijdlijn’ is gebaseerd op de 41 vensters in het nieuwe boek *De canon van het sociaal-liberalisme* van Coen Brummer en Daniël Boomsma. “We staan in een politieke traditie die door drie eeuwen loopt.”

tekst **Marishka Neekilappillai**
foto **Jeroen Mooijman**

Een pleidooi voor ontevreden liberalen

Je zou het niet verwachten van een partij uit 1966, maar de basis van het gedachtegoed van D66 ligt in de negentiende eeuw. In hun nieuwe boek *De canon van het sociaal-liberalisme* nemen Coen Brummer en Daniël Boomsma dan ook een toespraak van de liberale staatsman Johan Rudolph Thorbecke als beginpunt van de geschiedenis van het sociaal-liberalisme. Thorbecke betoogde namelijk dat kiesrecht slechts van symbolische waarde was, als mensen niet hogerop konden komen in de maatschappij. Het is een van de 41 vensters uit de canon. Samen laten ze zien dat weinig politieke stromingen meer vernieuwing brachten in de Nederlandse politiek dan het sociaal-liberalisme, schrijven Brummer en Boomsma in hun inleiding. “Met deze canon tonen we aan dat D66 niet zomaar uit de lucht kwam vallen”, zegt Brummer, directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66. “We staan in een politieke traditie die door drie eeuwen

“Deze canon vertelt een nieuw verhaal over de liberale voorhoede...”

– Daniël Boomsma (rechts)

“... en inspireert ons hopelijk om altijd te kiezen voor politiek lef”

– Coen Brummer (links)

De Canon van het sociaal-liberalisme (uitgeverij Boom) wordt op 9 november 2019 gepresenteerd op het D66-congres in Breda met een korte film over de geschiedenis van het sociaal-liberalisme. Het boek is te bestellen op de website van de Van Mierlo Stichting en verkrijgbaar in de boekhandel. D66-afdelingen die naar aanleiding van de publicatie een politiek café willen organiseren, kunnen contact opnemen met de Van Mierlo Stichting: vanmierlostichting.d66.nl

loopt. Al sinds de tweede helft van de negentiende eeuw waren er bevoegen liberalen die vrijheid en kansengelijkheid nastreefden voor zoveel mogelijk mensen, via emancipatie en meer democratie.”

Liberalen voorhoede

22 auteurs schreven mee aan het boek, waaronder Tweede Kamerlid Joost Sneller en voormalig Kamerlid Boris van der Ham. Het beslaat een waaier aan onderwerpen; van het Kinderwetje van Samuel van Houten en de oprichting van de Vrijzinnig-Democratische Bond tot de ideeën van onderwijsvernieuwer Gerrit Bolkestein en de Paarse kabinetten. “Eigenlijk is het sociaal-liberalisme als stroming te lang onderbelicht geweest”, zegt Boomsma, tot voor kort wetenschappelijk medewerker bij de Van Mierlo Stichting. “Dat is misschien typisch Nederlands. Hier werd de VVD lang als ‘liberaal’ gezien, met hun pleidooi voor een kleine overheid, lage belastingen en veel asfalt. Deze canon vertelt een nieuw verhaal: dat het meestal de liberale voorhoede was die met vooruitstrevende plannen kwam om de samenleving rechtvaardiger te maken.”

Een rode draad door de verhalen in de canon is de hervormingsgezindheid van sociaal-liberalen. Zo wordt de oprichting van de Radicale Bond in 1882 besproken. Een partij die zich richtte op nieuwe sociale en democratische hervormingen om onrechtvaardige klasse- en standverschillen te bestrijden. Enkele jaren later zag onder leiding van Nicolaas Pierson ‘het kabinet der sociale rechtvaardigheid’ het licht. Politici als Cornelis Lely, Pieter Cort van der Linden en Hendrik Goeman Borgesius realiseerden de eerste werknemersverzekering in Nederland, de moderne kinderbescherming en jeugdzorg en de Leerplicht. “Dat politieke lef is prachtig. Je herkent er de geest van D66 in”, zegt Boomsma.

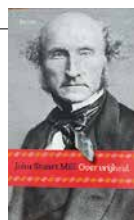
Politiek lef

Dat de Van Mierlo Stichting deze canon heeft gemaakt, heeft twee redenen, vertelt Brummer. “In de eerste plaats zijn

zoveel momenten uit de Nederlandse politieke geschiedenis verbonden met het sociaal-liberale gedachtegoed, zonder dat dit algemeen bekend is. Weinig mensen staan erbij stil dat Aletta Jacobs een sociaal-liberaal was. En premier Rutte staat wel te boek als de eerste liberale premier in honderd jaar, maar wie denkt er nog aan Willem Schermerhorn? Een vrijzinnig-democraat, de eerste premier na de Tweede Wereldoorlog.” Maar er is nog een belangrijke reden. “Deze canon moet ook inspireren en D66’ers aanzetten tot actie. Het is eigenlijk een pleidooi voor ontevreden liberalen. Juist D66’ers zijn vaak redelijke en genuanceerde mensen. Het gevaar van technocratisch politiek bedrijven ligt dan op de loer. Maar dan vergeten we waartoe we op aarde zijn: om voorop te lopen, om veranderingen te bepleiten. Van onderwijs tot democratie en van de woningmarkt tot zorg. Overal in Europa worstelen liberalen met die balans. Deze canon inspireert ons hopelijk om altijd te kiezen voor politiek lef”, zegt Brummer. Boomsma: “En na de periode Pechtold komen we nu op open zee. Dan is het best fijn om over je schouders heen terug te kijken. Dit boek laat zien wat door onze voorgangers al is gerealiseerd. Het is belangrijk die bronnen in het vizier te houden.”

Wat is, tot slot, hun eigen favoriete episode uit het boek? “Inspirerend vind ik de wereldreis die arts en feministe Aletta Jacobs in 1912 maakte om de strijd voor vrouwenkiesrecht te steunen en te bevorderen. Jacobs schreef brieven die in *De Telegraaf* werden gepubliceerd en inspireerde een nieuwe generatie aan activistes voor gelijke rechten en kansen voor de vrouw. Het vrouwenkiesrecht werd in 1919 realiteit”, vertelt Boomsma. Brummer: “Ik vind het stuk over het Paleis voor Volksvlijt van Marthe Hesselmans erg mooi. Dat ook architectuur in het hart van Amsterdam politieke ideeën symboliseerde is geweldig. Daarom staat het inmiddels afgebrande Paleis ook op het omslag van het boek.” ■

1859

On Liberty verschijnt in het Nederlands

In 1859 verschijnt *On Liberty*, John Stuart Mills vurige pleidooi voor individuele vrijheid en ontplooiing. Het essay van de Engelse filosoof en econoom blijkt verregaande invloed te hebben op liberalen overal ter wereld, ook in Nederland. Enkele maanden na de Engelse publicatie verschijnt het boek ook in Nederlandse vertaling: *Gedachten over vrijheid*.

1864

Paleis voor Volksvlijt

Sinds de bouw in 1864 domineert het Paleis voor Volksvlijt aan het Frederiksplein de horizon van Amsterdam. Tot het markante tentoonstellingsgebouw in 1929 in vlammen opgaat. Het ontwerp, gemaakt door de vooruitstrevende arts en filantroop Samuel Sarphati, symboliseerde een nieuwe tijd van vernieuwing en vooruitgang voor alle burgers.

Democraten,

Op een zaterdagochtend in september sloeg ik mijn huiskrant open. Daarin stond een verhaal over de politiek, en over D66 in het bijzonder. Het spel en de knikkers. Wie wordt lijsttrekker? Hoe staan de Democraten ervoor na twee jaar coalitiepolitiek? Hoe en waarmee profileren de sociaal-liberalen zich?

Er zijn wel eens stukken verschenen over D66 en over mijzelf waar ik niet vrolijk van werd. Even hield ik mijn adem in. Maar het viel alleszins mee. Sterker nog: ik kon een brede glimlach al snel niet meer onderdrukken. Want wat was het geval? In de passages over D66 was het bijvoeglijk naamwoord ‘gretig’ prominent aanwezig.

Mijn geluk kon niet op. Dat is precies wat we proberen te bereiken. Wat we zijn. *Gretig.*

Noem het ongeduldig. Enthousiast. Energiek. Allemaal goed. Allemaal toepasbaar. Gretigheid proef ik deze herfst op alle regiocongressen. Wij willen de levens van mensen verbeteren. De politiek opschudden met radicale voorstellen. Scherpe keuzes maken. Ons land verbeteren, versterken en verfijnen. Dan past het nu eenmaal niet om tevreden achterover te leunen in de wetenschap dat er al heel veel goed gaat. Dan moet je wel gretig zijn.

De vraag is dan nog alleen: waar ga je met die gretigheid naartoe? Wat moeten we nu doen?

In de eerste plaats: samenwerken. Dat zit in ons bloed. Met andere partijen werken we aan de oplossingen van vandaag. Dat doen we op lokaal niveau, zoals ik de eer had als raadslid te mogen doen in mijn studentenstad Nijmegen. Dat doen we in de provincie, waar onze Statenleden de komende maanden het bestuur mogen aanvuren om de stikstofproblematiek te lijf te gaan. Dat doen we in het Europees Parlement, waar we een nieuwe fractie hebben gevormd met de pro-Europese hervormers van Macron. En dat doen we in Den Haag, waar een middenkabinet – gestuwd door de progressieve motor die D66 heet – niet bang is te handelen naar voortschrijdend inzicht.

Het is voor D66 nooit gemakkelijk geweest te regeren met CDA en VVD. En met ook de ChristenUnie erbij is het nog harder werken voor vooruitstrevende politici. Regeren is überhaupt nooit makkelijk geweest voor een progressieve partij die de macht wil vernieuwen. Maar regeren kun je leren.

De bewijslast ligt er niet om. We hebben de conservatieve partijen zover om te beginnen aan wat de Volkskrant noemt ‘de grootste natuurhersteloperatie sinds mensenheugenis’. We hebben de boerenpartijen zover om een nieuwe, duurzame manier van boeren te omarmen die zal leiden tot een kleinere veestapel. Bedrijven gaan betalen voor lagere lasten voor mensen. En de ‘vroem-vroem

foto Martijn Beekman

partij’ (dixit Mark Rutte) hebben we overtuigd van de invoering van een Co₂-heffing, een onderzoek naar rekeningrijden en de snelle uitwerking van het eerste concrete klimaatplan ter wereld.

Dat progressieve perspectief levert inmiddels de waardering en steun op van onze progressieve geestverwanten van GroenLinks.

Maar die vooruitstrevendheid komt niet uit de lucht vallen. Het rolt niet onze kant op omdat we er zo lief bij kijken. D66 moet er iedere dag voor vechten. Dat vraagt om politici in stad en land die de mouwen opstropen en gretig aan het werk gaan. Wie op schone handen zit, staat met lege handen. Dat is niets voor ons. Wat zijn idealen waard als je ze nooit een stapje dichterbij kunt brengen?

“Genoeg reden het kabinet op de hielen te zitten. Gretig te blijven. Of zoals Van Mierlo het zou formuleren: oppositie te voeren vóór het kabinet”

Eerlijk is eerlijk: wij hebben nog lang niet alles bereikt wat we zouden willen. De minister voor het basisonderwijs zal met onorthodoxe maatregelen moeten komen om het lerarentekort op te lossen. De staatssecretaris van migratie moet aan tafel zitten bij de landen die een einde willen maken aan het menselijk leed dat het resultaat is van een compleet gebrek aan verenigd Europese migratiepolitiek. De ministers van Financiën en Economische Zaken moeten na al het gefilosofeer bij knetterend haardvuur nu vooral gaan investeren in kennis, wetenschap, infrastructuur en innovatie. En voor onze eigen minister van Onderwijs zal dan ongetwijfeld gelden: alle wetenschap is van het hoogste en gelijke belang.

Genoeg reden het kabinet op de hielen te zitten. Gretig te blijven. Of zoals Van Mierlo het zou formuleren: oppositie te voeren vóór het kabinet.

Daar hoort ook bij dat D66 het kabinet bij de hand neemt. In de beste traditie van onze partij kijken wij verder dan de dag van vandaag. Wij zijn het aan onze geschiedenis verplicht de toekomst te verbeelden.

In het Nederland van de toekomst ligt Schiphol op Zee. Opent kunstmatige intelligentie nieuwe deuren voor kankeronderzoek. Kiezen we onze burgemeester en onze premier zelf én direct. Reis je van Amsterdam naar Almere met een snelle metro onder het IJmeer door. Laad je je auto op met de energie van de zonnepanelen op het dak van je huis. Verdienen Nederlandse ondernemers goed geld aan de groene techniek van de toekomst. Hebben we in Europa de opvang van vluchtelingen eindelijk zo geregeld dat mensen op het rijkste continent ter wereld niet langer in mensonterende Griekse kampen zitten.

In het Nederland van de toekomst krijgt elk kind dezelfde kansen. Bouwen we voldoende betaalbare huur- en koopwoningen. Is iedereen verzekerd van toegang tot het recht. Zijn vaste contracten niet de uitzondering maar de norm. Is het ‘vrouwenquotum’ ingehaald door de vanzelfsprekendheid van vrouwelijk leider-

1869

Kritiek op de tevreden liberalen

Aan het eind van de jaren zestig van de 19de eeuw mengt een nieuwe generatie vooruitstrevende liberalen zich in het publieke debat. Samuel van Houten en Jan Kappeyne van de Coppello (zie buste) willen hun liberalisme in lijn brengen met de veranderende maatschappij: de staat moet actie ondernemen op het gebied van gezondheidszorg, openbare werken en onderwijs.

Wikimedia Commons / EffieJtsanders

1874

De Kinderwet van Van Houten

In 1874 wordt het fameuze ‘Kinderwetje’ van Samuel van Houten aangenomen, dat fabrieksarbeid voor kinderen jonger dan twaalf verbiedt. De wet heeft grote (symbolische) waarde voor de liberalen, die vinden dat de overheid een belangrijke taak heeft bij het bestrijden van sociale misstanden. Dat tegenstanders beperkende wijzigingen aan de wet toevoegen, doet daar niet aan af.

brief van Rob

schap. Mag ieder individu waardig oud worden én waardig sterven. Is je achternaam nooit een belemmering voor je baankansen. En laten we vragen over samenleven in een land van minderheden niet langer kapen door conservatieve politici.

Dat klinkt misschien allemaal ver weg. Utopisch. U kunt me verwijten dat ik niet alleen een drammer ben, maar ook een dromer. En daarin zou u dan ook gelijk hebben. Maar u zou niet tot dit punt van de *Democraat* zijn gekomen als u niet een beetje van dat optimisme deelt.

Nu heeft de partij uw optimisme nodig. Dat wil zeggen: de partij heeft uw strijd lust nodig. We kunnen onze borst natmaken. Het gaat weer beginnen. De campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2021 is in volle voorbereiding. In 2017 boekten wij forse winst. We werden de grootste progressieve partij van Nederland.

Nu is er werk aan de winkel om het deze keer nog weer beter te doen. We kunnen mensen met ons verhaal voor de toekomst inspireren. We kunnen ze binden. Maar dan mogen we het niet voor lief nemen. Het is nu tijd voor actie. Tijd om de straat op te gaan. Onze zolen verslijten in de wijken. Onze oren te luister leggen. Onze vleugels uitslaan op plekken waar we nog nooit zijn geweest. Harten en zielen winnen én heroveren.

Totdat niet alleen kranten, maar nog veel meer mensen in Nederland tot de conclusie komen: D66 is gretig. Daar wil ik aan bijdragen. Meedoen. Mee bouwen. Aan onze toekomst. Voor onze toekomst!

Rob Jetten

“Eerlijk is eerlijk: wij hebben nog lang niet alles bereikt wat we zouden willen...”

Maar dit hebben onze bewindspersonen al voor elkaar gekregen:

- ➔ **1 Kajsa Ollongren**
→ Woningbouwprogramma van 2 miljard euro voor snellere en meer betaalbare woningbouw
→ Vernieuwing van het kiesstelsel, waarbij de

kiezer straks een stem kan uitbrengen op een partij of op een individuele kandidaat

- ➔ **2 Sigrid Kaag**
→ Onderwijs terug in het hart van ontwikkelingssamenwerking, 100 miljoen euro voor wereldwijd fonds om (toegang tot) onderwijs in landen die achterblijven te verbeteren
→ Meer aandacht voor geestelijke gezondheid en psychosociale zorg in crisissituaties en -gebieden na oorlog, geweld en natuurrampen, o.a. door internationale conferentie

- ➔ **3 Wouter Koolmees**
→ Pensioenakkoord (vernieuwing pensioenstelsel, minder snelle stijging AOW-leeftijd, arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen, maatregelen voor zwaar werk)
→ Uitbreiding extra geboorteverlof voor partners

- ➔ **4 Ingrid van Engelshoven**
→ Halvering collegegeld eerstejaars studenten hoger onderwijs
→ Nieuw cultuurstelsel met aandacht voor andere kunstvormen en nieuwe generatie makers

- ➔ **6 Stientje van Veldhoven**
→ Klimaatakkoord (pakket aan maatregelen om in 2030 49% minder CO₂ uit te stoten ten opzichte van 1990)
→ Plastic Pact: ambitieus akkoord met voorlopers onder bedrijven en milieuorganisaties over minder plastics en meer recycling

- ➔ **5 Menno Snel**
→ Maatregelen tegen belastingontwijking en -ontduiking
→ Verlaging van de belasting op spaargeld, zodat 1,35 miljoen spaarders geen belasting meer hoeven te betalen

1881

De strijd voor anticonceptie

In 1881 wordt de Nieuw-Malthusiaanse Bond opgericht. De oprichters geloven vurig in het belang van zelfbeschikkingsrecht en openheid over anticonceptie om de emancipatie van vrouwen in alle sociale klassen te bevorderen. Een van leden is feminist Aletta Jacobs, de eerste vrouwelijke arts van Nederland, die spreekuren voor geboorteregeling organiseert.

nieuwe onderwijsvisie

tekst Caine Roland

D66 werkt aan een nieuwe visie op het basis- en voortgezet onderwijs. Daarvoor gaat de partij in gesprek: met leden, niet-leden, ouders, leraren, leerlingen en directies. Wat is er nodig om ieder kind de beste kansen en het beste onderwijs te geven? Wat gaat goed en wat moet echt beter? En hoe dan? De *Democraat* sprak met vier D66'ers die hun hart verpand hebben aan onderwijs.

Voor de klas

Docent maatschappijleer en D66-raadslid Anke Buurman-Kuiper uit Harderwijk voor de klas. De schoolfoto's in deze reportage (en op het omslag) zijn allemaal op dezelfde school gemaakt.

fotografie Jeroen Mooijman

1886

Richting en beleid der liberale partij

In 1886 rekent de latere premier Pieter Cort van der Linden af met het verouderde *laissez-faire* liberalisme in zijn bekendste tractaat *Richting en beleid der liberale partij*. Hierin stelt hij dat het liberalisme de samenleving moet moderniseren, omdat de industrialisatie in de tweede helft van de 19de eeuw de verhoudingen in de samenleving fundamenteel heeft veranderd.

D66 wil dat ieder kind het beste onderwijs krijgt. Waarbij kansen en talenten centraal staan en leraren baas zijn over hun eigen vak. De afgelopen twintig jaar is er meer geld naar onderwijs gegaan, maar is de kwaliteit ervan niet per se verbeterd. Soms is het zelfs verslechterd. Dit komt volgens ons door het centraal stellen van systeem, rendement en gemiddelden. De leerling moet zich aanpassen aan het onderwijs, in plaats van dat iedere leerling het onderwijs krijgt dat bij hem of haar past. Het beroep van leraar is steeds verder uitgehold, terwijl de werkdruk hoger is geworden. Met een groeiend lerarentekort als gevolg. Daarom stellen wij onszelf de vraag: Wat is er nodig om ieder kind de beste kansen en het beste onderwijs te geven? Wat moet de overheid doen om dat mogelijk te maken? Welke vastgeroeste patronen en regels staan het onderwijs nu in de weg? Hoe moet de Nederlandse school er over één, vijf of tien jaar uitzien? Daarbij kijken we specifiek naar de samenwerking met de kinderopvang, de koppeling met buitenschoolse activiteiten, de overgangen, de leraren en de samenwerking tussen onderwijs en zorg.

Lees op pagina 13 hoe u mee kunt praten over een nieuwe visie op onderwijs.

Anke Buurman-Kuiper (30) is docent maatschappijleer en maatschappijwetenschappen (MAW) op een christelijke middelbare school en D66-raadslid in Harderwijk.

Ze kwam in het onderwijs terecht na haar studies sociologie en algemene sociale wetenschappen. Haar grote passie is het geven van maatschappijleer en maatschappijwetenschappen: “Daar stop ik mijn ziel en zaligheid in.”

Leerlingen leren beter wanneer je de praktijk dichtbij ze brengt. Anke Buurman-Kuiper doet dat met quizzen, samen live de troonrede kijken en door veel vakmensen uit te nodigen in haar les: “Politieagenten, veteranen, een behandelaar van een TBS-kliniek, het COC, diplomaten, we hebben echt al van alles gehad. Mijn school staat op de Veluwe, het is daar redelijk beschermd dus ik wil ze iets van de wereld laten zien. Daarnaast vind ik het zelf heel erg leuk!” Ze merkt dat leerlingen vaak behoefte hebben aan context en informatievaardigheden. “Je hoort nog steeds heel vaak ‘dat heeft op Facebook gestaan’. Het is dus superbelangrijk dat je informatie op waarde leert schatten.”

Het wordt nog te vaak onderschat hoe hard een leraar werkt, vindt ze. Ja, ook door de politiek. “Ik sta nu

ongeveer zes jaar voor de klas en we liggen altijd onder vuur. We moeten meer presteren en bij een probleem liggen we meteen onder een vergrootglas. Sommige politici trekken onze integriteit zelfs in twijfel, dan zijn we ‘die linkse hobby’. Daar schrik ik soms best van. Ik ben zelf overigens openlijk politiek actief maar als docent ben ik natuurlijk neutraal.” Haar passie werkt aanstekelijk, ook sommige leerlingen zijn politiek actief geworden. “Helaas wel altijd voor een andere partij”, zegt ze lachend.

“Het onderwijs heeft behoefte aan flexibiliteit”

Flexibiliteit is een van de grootste dingen waar het onderwijs behoefte aan heeft volgens Buurman-Kuiper. Dat geldt voor meerdere zaken. Zoals de invulling van lessen: “Ik weet nu met wie ik in welk lokaal zit tot en met eind juli.” Maar ook voor het niveau van de vakken: “Het is een keurslijf, als je een vier staat voor wiskunde kun je eigenlijk al niet slagen. Leerlingen zouden standaard per vak een niveau moeten kunnen kiezen, dat zou het beste uit ze halen.” En het geldt ook voor gemengde klassen: “Nu is er een grote kloof tussen verschillende niveaus. Het is goed om met elkaar op te trekken en tijdens lessen te discussiëren. Opvattingen mixen is belangrijk.”

Ze probeert er zo veel mogelijk te zijn voor haar leerlingen, en dat gaat verder dan een gesprekje na de les: “Ik ben vrij idealistisch, ik draag daarom vaak een regenboogvlaggetje of armbandje om steun te geven aan leerlingen die worstelen met hun geaardheid. De school support diversiteit en volgens mij doen veel collega's dit soort kleine dingen, we proberen allemaal verschil te maken.”

1889

Telegram aan De Koo

Op 8 augustus ondertekent een uniek verbond van veertig Amsterdammers een telegram dat de oprichting van de Radicale Bond markeert. Het telegram is een dankbetuiging aan Johannes de Koo, die als hoofdredacteur van weekblad *de Amsterdammer* (later: *De Groene Amsterdammer*) steevast liberale politici steunt die radicale hervormingen op sociaal-economisch gebied bepleiten.

Beppie Smit (42) is directeur van een Jenaplan-basisschool in Goirle en fractievoorzitter van D66 Tilburg.

Beppie Smit wilde altijd al het onderwijs in. Haar grote voorbeeld vroeger was haar oudere zus, die is ook juf. Haar liefde voor lesgeven, wat ze deed voor ze directeur was, is ook de reden dat ze bij D66 terecht kwam.

Een van de belangrijkste positieve veranderingen voor het onderwijs is digitalisering, zegt Smit. De tijd van het krijt en bord is echt voorbij. “Vroeger maakten we een rooster zodat kinderen op een van de twee computers teksten konden verwerken en konden googelen. Nu ligt de wereld aan je voeten. Het is onderdeel van onderwijs op maat en stimuleert kinderen om zich meer te ontwikkelen en zich te presenteren.”

“De maatschappij vraagt om brede scholen”

Om hun ontwikkeling verder te bevorderen zijn brede scholen, of inclusieve kindcentra, zoals Smit ze noemt, nodig. Dit is volgens haar geen keuze meer, maar iets waar de maatschappij om vraagt. “Ik groeide op in een gezin van vijf kinderen, je leerde thuis ruzie

maken en samen spelen. Er was altijd iemand. Nu komen die taken in het onderwijs terecht, die moeten goed verdeeld worden.” Op haar school werken pedagogen, instanties, ouders én kinderen daarom al samen. Zo zijn oudere leerlingen de mentor van de jongere.

Kinderen van jongs af aan met elkaar op laten trekken heeft nog meer voordelen, volgens Smit: “De kansen van kinderen zijn bij de geboorte niet gelijk. Door ouders, kinderdagverblijven en peuterspeelzalen meer bij het onderwijsproces te betrekken kun je veel meer bereiken.” Natuurlijk gebeurt dit niet met peuterproefwerken, sterker nog: we moeten minder toetsen en stoppen met resultaten vergelijken. “Wat heeft een kind daar aan? Kijk naar hun groei, er hoeft geen CITO aan te pas te komen om uit te vogelen of een kind het alfabet kent.”

Ook het dagprogramma mag diverser, zoals ze bijvoorbeeld in Scandinavië doen. Natuurlijk met een goede basis, maar ook meer variatie. “Door minder uren les te geven wisselen inspanning en ontspanning meer af. Leerlingen zijn juist wel meer op school, maar ze krijgen in die tijd sportlessen, drama, koken, muziek of cultuur. Zaken waar ouders niet altijd geld voor hebben.” Die vakken horen gegeven te worden door gespecialiseerde docenten. “Je hebt gepassioneerde rolmodellen nodig die daarin doorleefd zijn. Wie herinnert zich niet die leraar die zo fantastisch kon vertellen over poëzie, geschiedenis of kunst?”

1894

De strijd om de kieswet

Tussen 1891 en 1894 probeert de liberale minister van Binnenlandse Zaken Johannes Tak van Poortvliet het kiesrecht zo ver mogelijk uit te breiden. Conservatieve krachten zijn tegen en amenderen zijn wetsvoorstel, waarop Tak van Poortvliet de Kamer ontbindt. Bij de daaropvolgende verkiezingen zien vrijwel alle partijen zich verdeeld in ‘Takkianen’ en ‘anti-Takkianen’.

Jan van de Ven (37) is basisschoolleraar op een Montessorischool in Venray. Daarnaast is hij oud-voorman van PO in actie en voormalig Statenlid voor D66 in Limburg.

Hij rolde toevallig het onderwijs in nadat hij als student van verschillende studies (en het Utrechtse kroegleven) geproefd had. Na zijn eerste praktijk-stage in een kleuterklas was Jan van de Ven meteen verkocht.

Wel is hij kritisch, hij wil terug naar de kern: “Het maakt niet uit welke maatschappelijke discussie er speelt, het is altijd ‘ze moeten er op school maar wat aan doen’. Er wordt van alles over de schutting ge-goid. Van de vijftienjarige kinderen heeft 18 procent onvoldoende leesniveau. Daarom moet de focus weer op rekenen, lezen en spelling. Aangevuld met burger-schap, sociale ontwikkeling en wereldoriëntatie.”

“Leraren moeten van speelbal weer speler worden”

Ongeveer elf jaar geleden was er een personeelsoverschot, dat is nu bijna niet meer voor te stellen. PO in actie zette zich in om het zwaartepunt van de beslissingen weer bij de leraar te krijgen. “Er komt veel meer geld vanuit Den Haag, maar dat blijft hangen. Wij docenten zijn geen uitvoerders, maar zelfbewuste onderwijsprofessionals. Daarnaast moet de onuitlegbare salariskloof tussen primair en voortgezet onderwijs eraan natuurlijk!”

Van de Ven is nog niet klaar met het aanjagen van een lerarenrevolutie. Na PO in actie is hij nu als kwartiermaker aan de slag met een nieuwe beroepsgroep-organisatie: Het Lerarencollectief. “In het onderwijskrachtenveld zijn docenten nergens te bekennen, daarom wordt het tijd om vanaf de werkvloer weer zelf het heft in handen nemen. Als leraren zich verenigen, werkt dat door op ons vak, ons onderwijs en ons beroepsbeeld. We moeten het samen doen, van speelbal weer speler worden.”

Daar hoort ook een gepaste trots op het vak bij, vindt Van de Ven. Dit begint op de pabo: “Het is een ambacht dat je niet in zes weken zij-instroom onder de knie hebt. Een hartchirurg of automonteur laat je ook niet zomaar aanmodderen. Met onderwijs wordt totaal anders omgegaan.” Toch is het niet terecht dat er vaak negatief gesproken wordt over lesgeven, vindt hij. “Het vak is fantastisch mooi. Het is het waard om je druk om te maken en voor te vechten. Niks maakt me blijer dan om kinderen een basis mee te geven. Ik zou echt geen ander beroep liever willen.”

1895

Wethouder Wim Treub

Als wethouder van Financiën van Amsterdam begrenst Wim Treub de tot dan toe weinig betoegelde vrije markt met radicale sociale maatregelen, waarmee hij voor die tijd ongekend vooruitstrevende stappen zet om de positie van arbeiders en armen te verbeteren. Als Tweede Kamerlid en minister bouwde Treub later voort aan de basis van de moderne verzorgingsstaat.

Wouter Versluijs (32) is docent geschiedenis in het regulier en speciaal onderwijs in Zeeuws Vlaanderen en is actief voor D66 Hulst en D66 Zeeland.

Het vak geschiedenis leeft onder leraren; ook Wouter Versluijs is docent geworden door zijn passie voor historie. Naast het speciaal onderwijs heeft hij ook altijd in het regulier onderwijs gewerkt.

Versluijs’ leerlingen uit het speciaal onderwijs volgen lessen op een reguliere school, het doel is om uiteindelijk over te stappen. In zijn klassen zitten rond de zestien leerlingen en de nadruk ligt op persoonlijke aandacht en maatwerk. Zo krijgen ze de beste kansen. Hoe belangrijk dit is, wordt zichtbaar bij kinderen die thuis komen te zitten door een onderwijsvrijstelling. Dit kan voorkomen wanneer het kind om psychische of lichamelijke redenen niet in staat is naar school te gaan, vertelt Versluijs. In 2016 ging het om 5.500 kinderen, nog eens 4.300 leerlingen waren al drie maanden niet naar school geweest en 5.100 hadden niet eens een inschrijving.

“Al het onderwijs zou speciaal onderwijs moeten worden”

Volgens Versluijs begint het bij kinderen die niet meekomen in het regulier - en vervolgens het speciaal onderwijs, die durven niet meer. “Dat is zo schrijnend, als kinderen uitvallen kunnen ze later vaak niet zelfstandig mee in de maatschappij. En dat terwijl ze zoveel potentie hebben! Een oud-leerling die bij mij op het speciaal onderwijs heeft gezeten is nu mijn

stagiaire om docent geschiedenis te worden. Een andere jongen kon overstappen, haalde zijn vwo cum laude en doet onderzoek naar sterren aan de TU Eindhoven. Deze kinderen zijn wereldveranderaars.”

Dit is wat hem betreft het bewijs dat ieder kind meer behoefte heeft aan persoonlijke hulp en aandacht. Grote klassen zijn hierom een van de grootste problemen voor de kwaliteit van ons onderwijs. “Iemand uitgebreid uitleg geven zit er met 33 leerlingen niet in. Ondertussen is er nog steeds een toename van leerlingen in het passend onderwijs. Wat zegt dat?” Veel kinderen kunnen goed mee als er maar hulpmiddelen en begeleiding zijn, zegt Versluijs: “Je moet de behoefte van het kind echt zien. Iedereen is uniek. In het speciaal onderwijs heb je veel tijd voor één op één gesprekken. Ik werk nu meer in het regulier onderwijs en dat mis ik echt. Al het onderwijs zou speciaal onderwijs moeten worden.” ■

Praat mee!

Scholenreis

D66 werkt aan een **nieuwe visie** op het primair- en voortgezet onderwijs (po/vo). Daarvoor gaat de partij in gesprek. Met leden én niet-leden. Met ouders, leraren, pedagogisch medewerkers, leerlingen, schooldirecties en andere betrokkenen en geïnteresseerden.

Deze gesprekken houden we tijdens onze **Scholenreis**: van november tot april bezoekt D66 diverse scholen door het hele land. Daar gaan we zowel in de klas als in de aula in verschillende sessies in gesprek met betrokkenen en geïnteresseerden.

De kick-off van deze Scholenreis is de **speciale congressessie** over onderwijs op het aanstaande D66-congres op zaterdag 9 november in Breda. Naast D66-leden zijn ook niet-leden van harte welkom om deze (en alle andere sessies van de Scholenreis) bij te wonen. Kent u iemand die betrokken is bij het onderwijs (po/vo) en graag mee zou willen praten over een nieuwe visie op onderwijs? Neem hem of haar vooral mee!

Meer informatie:
Congres 110: d66.nl/congres
Scholenreis: d66.nl/scholenreis

1897

Kabinet der sociale rechtvaardigheid

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1897 behalen liberalen maar liefst 48 zetels. Uit deze (laatste) liberale parlementaire meerderheid wordt het kabinet-Pierson geboren. Dit ‘kabinet der sociale rechtvaardigheid’ was niet alleen succesvol in het tot stand brengen van sociale wetgeving, waaronder de leerplichtwet, maar vormde ook een mijlpaal in de vernieuwing van het liberalisme.

Hoewel scholen al sinds 2006 verplicht zijn om burgerschapsonderwijs te geven, komt het niet goed van de grond, blijkt uit onderzoek. Minister Slob wil daarom de wet wijzigen om de opdracht aan te scherpen. Op initiatief van D66-raadslid Ilana Rooderkerk maakt Amsterdam nu al werk van de verbetering van het burgerschapsonderwijs in de stad.

4 vragen aan...

1 Vorig jaar werd jouw voorstel om het burgerschapsonderwijs in Amsterdam te verbeteren met een ruime meerderheid aangenomen.

"Ja, mijn voorstel viel in vruchtbare aarde omdat uit recent onderzoek van de Onderwijsinspectie blijkt dat burgerschapsonderwijs in Nederland te wensen overlaat. Uit de ranglijst van de Europese Commissie blijkt bovendien dat Nederlandse scholieren burgerschapsvaardigheden veel minder onder de knie hebben dan jongeren in het buitenland. Bij de meeste partijen was en is er dus het besef dat we met burgerschap aan de slag moeten. Juist in Amsterdam, omdat er zoveel mensen met verschillende achtergronden samenleven. De meningen over de vorm verschillen soms, maar daar gaat de raad niet over. Het is aan de scholen en de leraren om het plan uit te werken. Zij zijn de experts."

2 Wat is de essentie van goed burgerschapsonderwijs volgens jou?

"Het gaat voor mij om drie vragen: Wie ben ik zelf? Wie is de ander? En hoe werk je samen in onze democratie? Op school leer je niet alleen om *iets* te worden, maar ook om *iemand* te worden. Burgerschap gaat bijvoorbeeld over hoe

ver de vrijheid van meningsuiting reikt, hoe je een debat voert zonder boos te worden, en hoe je met anderen een sociaal vraagstuk oplost. Daarvoor moet je met elkaar samenwerken in de klas. Het gesegregeerde onderwijs – dat we ook in Amsterdam zien – vormt daarvoor een belemmering. Het tegengaan van segregatie is dan ook onderdeel van dit plan. Een veilige omgeving creëren voor kinderen om zich uit te kunnen spreken is daarbij essentieel. We moeten de verschillen bespreekbaar maken en ze niet vermijden omdat het lastig, ongemakkelijk of bedreigend kan zijn."

3 De scholen en leraren gaan over de inhoud; wat is de rol van de gemeente bij dit plan?

"Wij geven hen alle middelen om het burgerschapsonderwijs verder te ontwikkelen. En alle scholen in Amsterdam worden gestimuleerd hiermee aan de slag te gaan. Ik ben trots dat we hier 11 miljoen euro in investeren, een verdubbeling ten opzichte van de vorige periode. Daarbij werken we ook samen met lerarenopleidingen. Want goed burgerschapsonderwijs begint bij goed opgeleide docenten. Daarnaast heb ik een apart voorstel gedaan om te meten wat effectief is en om een

kennisplatform op te richten voor leraren. Ik wil dat Amsterdam zo een broedplaats wordt voor experimenten met burgerschapsonderwijs. Door lokaal te laten zien hoe het kan, en de resultaten en ervaringen te delen, kan onderwijs in burgerschap vorm krijgen. Want burgerschapsonderwijs kun je bij alle schoolvakken inzetten; niet alleen bij maatschappijleer. Denk bij wiskunde bijvoorbeeld aan het samen maken van een praktisch som die gebaseerd is op een vraagstuk in de samenleving."

4 Welke burgerschapsvaardigheid is bij jou sterk ontwikkeld?

"Voordat ik politicologie studeerde, was ik actrice. Wat ik daar vooral van heb meegenomen is het inzicht in hoe emoties werken en hoe je daar mee omgaat. Die ervaring gebruikte ik ook bij het geven van toneellessen op scholen in Amsterdam. Door iemand anders te spelen, leren kinderen zichzelf beter kennen. Tegelijkertijd leren ze zich in te leven in een ander. Dat vond ik prachtig om te zien. Op die manier kun je verschillen overbruggen en samenwerken om een doel te bereiken. Dat zijn belangrijke vaardigheden om te ontwikkelen." ■

... Ilana Rooderkerk

tekst Jan Vincent Meertens | foto Marco Keyzer

D66'ers over...

wetenschappelijk onderwijs

Sinds deze zomer is Jan Paternotte woordvoerder Hoger Onderwijs & Wetenschap namens de D66-fractie. In het wetenschappelijk onderwijs (WO) lopen de gemoederen al een tijdje op, zo werd duidelijk tijdens de opening van het academisch jaar in Leiden. Redacteur Marishka Neekilappillai vroeg hem én vijf betrokken D66'ers naar de stand van zaken.

tekst Marishka Neekilappillai

Denken over koloniale politiek

In 1899 veroorzaakt publicist Conrad van Deventer een aardverschuiving in het denken over koloniale politiek met zijn artikel *Een eereschuld* in het liberale tijdschrift *De Gids*. Deze politiek van gebruik en misbruik, zoals het delven van grondstoffen, moet volgens Van Deventer plaatsmaken voor 'ethische politiek', met als doel de weg naar zelfstandigheid van de koloniale bevolking.

1899

Haagse Vredesconferenties

In mei 1899 gaat, ondanks de tegenzin van zowel Europese grootmachten als koningin Wilhelmina, de eerste Haagse Vredesconferentie van start. Voor het eerst tekenen de liberale principes van internationale politiek – vrede, veiligheid en voorspoed op basis van een rechtsorde – zich af. 'Den Haag' wordt zo het symbool van het principe 'vrede door recht'.

1899

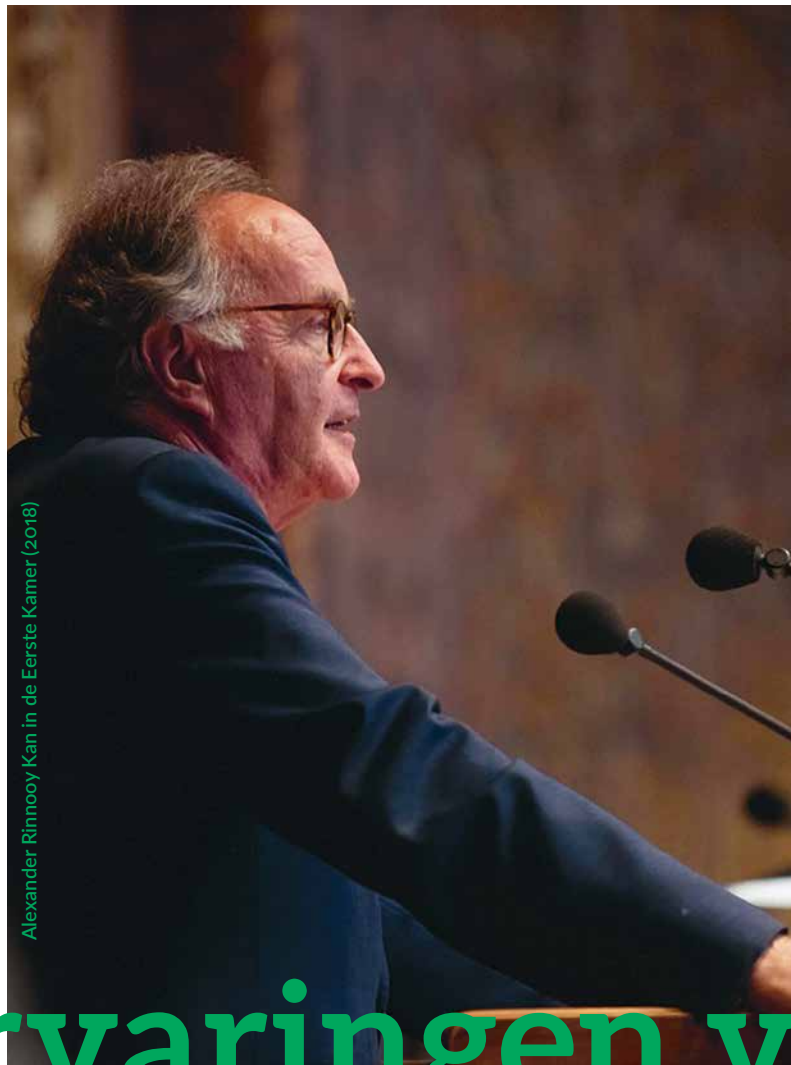

1901

1912

Alexander Rinnooy Kan in de Eerste Kamer (2018)

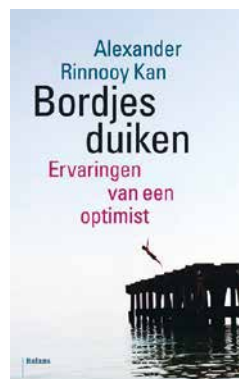
Prof. dr. Rinnooy Kan

Na zijn studies wiskunde aan de Universiteit Leiden en econometrie aan de Universiteit van Amsterdam, promoveerde Rinnooy Kan in 1976 aan de UvA tot doctor in de wiskunde. In 1980 werd hij benoemd tot hoogleraar in de econometrie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam; in 1986 werd hij hier benoemd tot rector magnificus. Na zijn rectoraat voerde Rinnooy Kan van 1991 tot 1996 het woord namens het Nederlandse bedrijfsleven als voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Ondernemers (vanaf 1996: VNO-NCW). Daarna werd hij lid van de raad van bestuur van ING Groep. Van 2006 tot 2012 was Rinnooy Kan voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (SER). In 2015 kwam hij in de Eerste Kamer namens D66. Bij de verkiezingen van 2019 stelde Rinnooy Kan zich niet opnieuw beschikbaar. Van 2007 tot oktober 2019 was hij tevens universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Ervaringen van een optimist

Afgelopen juni nam universiteitshoogleraar **Alexander Rinnooy Kan** (1949) afscheid van de Eerste Kamer, waar hij namens D66 senator was. In zijn boek *Bordjes duiken* beschrijft hij zijn ervaringen in de wereld van de wetenschap, het bedrijfsleven en de politiek. Redacteur Marishka Neekilappillai las zijn memoires en schoof aan bij een boekbesprekingsdiner mét de auteur.

tekst **Marishka Neekilappillai**

Op een zomerse avond deelt Alexander Rinnooy Kan zijn ervaringen en ideeën met een groepje politiek geïnteresseerde twintigers en dertigers. Dit ‘boekbesprekingsdiner’ vindt plaats in een restaurant vlakbij het Academieggebouw van de Universiteit Leiden. Dezelfde universiteit waaraan Rinnooy Kan in de jaren zeventig wiskunde studeerde. Het gespreksonderwerp is zijn onlangs gepubliceerde boek *Bordjes duiken. Ervaringen van een optimist*. Hierin schetst hij zijn ervaringen in (onder andere) de wereld van de wetenschap, het bedrijfsleven en de politiek.

Afgelopen juni nam Rinnooy Kan afscheid van de Eerste Kamer. Naast het parttime senatorschap voor D66 was hij universiteits-hoogleraar Economie en Bedrijfskunde aan de Universiteit van Amsterdam. Ondanks de wens van D66 om de Eerste Kamer af te schaffen, heeft de senaat volgens Rinnooy Kan een nuttige en belangrijke functie. “Veel malen heb ik meegemaakt dat een verduidelijking of precisering vanuit de Eerste Kamer wezenlijk heeft bijgedragen aan de praktische bruikbaarheid van een wet.” Gevraagd naar een hoogtepunt in zijn vier jaar Kamerlidmaatschap noemt hij de nieuwe donorwet (actieve donorregistratie) van partijgenote Pia Dijkstra, die vorig jaar een nipte meerderheid in de Eerste Kamer haalde na een spannende hoofdelijke stemming (38 stemmen vóór en 36 stemmen tegen).

Snurkend lid

Sinds de jaren tachtig is Rinnooy Kan lid van D66. Vlak voor zijn eerste ontmoeting met de pers als nieuwe voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Ondernemers (VNO), in 1991, werd zijn lidmaatschap bekend. “Voor D66 betekende het een doorbraak in een circuit dat traditioneel gedomineerd werd door CDA en VVD, en Hans van Mierlo liet geen kans voorbijgaan om mij bij elke gelegenheid zo zichtbaar mogelijk als partijgenoot aan de borst te drukken”, schrijft Rinnooy Kan met enige ironie. Tegenover journalisten omschreef hij zichzelf als

‘snurkend lid’. Een uitspraak uit zijn VNO-tijd, die later regelmatig in de media werd herhaald tijdens zijn SER-tijd (2006-2012).

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van juni 2010 was er van snurken echter geen sprake meer. Samen met lijsttrekker Alexander Pechtold en oud-minister Hans Wijers sierde Rinnooy Kan het omslag van de campagne-editie van de *Democraat* (zie afbeelding). Een maand eerder sprak hij de leden toe tijdens het D66-congres. Helaas liepen de onderhandelingen

voor een Paars-plus-kabinet (VVD, PvdA, D66 en GroenLinks), op niets uit.

Invloedrijke polderman

Met zijn voorzitterschap van de Sociaal-Economische Raad (SER) werd Rinnooy Kan hét gezicht van het Nederlandse poldermodel. *De Volkskrant* riep hem in 2007, 2008 en 2009 uit tot de meest invloedrijke man van Nederland. D66 heeft vaak en openlijk getwijfeld aan de effectiviteit en de legitimiteit van het poldermodel. Rinnooy Kan is echter een overtuigd aanhanger van de Nederlandse naoorlogse overlegtraditie tussen de werkgeversorganisaties, de vakbeweging en de overheid. “De lobby van het georganiseerde Nederlandse bedrijfsleven – werkgevers én werknemers – is door zijn omvang en economische betekenis niet te negeren, en dat komt de politiek niet altijd even goed uit. Maar ondanks venijnige telefoongesprekken en geïrriteerde onderonsjes staat, aan de kant van het bedrijfsleven, het primaat van de politiek nooit ter discussie. De politiek heeft en houdt het laatste woord, maar de vele momenten van daaraan voorafgaande overeenstemming in de polder hebben Nederland in de loop der jaren heel veel opgeleverd.” Want de grote hervormingen die van Nederland een moderne welvaartsstaat hebben gemaakt, zijn in Duitsland en Frankrijk nog steeds niet allemaal gerealiseerd, vertelt Rinnooy Kan.

“Ik zie de jongere generatie niet zo gauw lid worden van een vakbeweging, terwijl dat wel verstandig zou zijn”

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg het eeuwenoude poldermodel vorm in de Stichting van de Arbeid en de Sociaal-Economische Raad, waarvan Rinnooy Kan in 2006 voorzitter werd. Een lesje geschiedenis: “De historici Maarten Prak en Jan Luiten van Zanden schreven een overtuigend verhaal over de oorsprong van het poldermodel. De wortels van deze Nederlandse overlegtraditie liggen in de vroege middeleeuwen. Anders dan elders in Europa bestond toen in de Lage Landen een stabiel machtsverevenwicht tussen de feodale vorsten en de handelssteden. De adel en de stedelijke elite hadden elkaar nodig. De vorsten zochten inkomsten, de steden militaire bescherming. Samenwerking was het enige alternatief voor een doorlopend vruchteloos conflict.”

Rinnooy Kan hoopt dat het poldermodel nog lang zal voortbestaan. Tijdens een Route66-bijeenkomst op een D66-congres in 2015 riep Rinnooy Kan de aanwezige twintigers en dertigers op lid te worden van een vakbond. Dat doet hij tijdens dit boekbesprekingsdiner weer. “Ik zie de jongere generatie niet zo gauw lid worden van een vakbeweging, terwijl dat wel verstandig zou

1913

Progressieve kabinetsformatie mislukt

In 1913 krijgt Dirk Bos, medeoprichter van de VDB, de opdracht een meerderheidskabinet te vormen zonder confessionelen. Zodat er wellicht een doorbraak mogelijk zou zijn om de twee grote vraagstukken van die tijd op te lossen: de schoolstrijd en het kiesrecht-vraagstuk. De progressieve kabinetsformatie die daar verandering in moet aanbrengen, mislukt echter.

1913

Het kabinet-Cort van der Linden

Koningin Wilhelmina stelt de partijloze liberaal Pieter Cort van der Linden voor de ogenschijnlijk onmogelijke missie een extraparlamenteair kabinet tot stand te brengen. Uiteindelijk zou dit liberale kabinet de geschiedenis ingaan als de regering die het algemeen mannenkiesrecht invoerde, de schoolstrijd beslechtte én Nederland door de Eerste Wereldoorlog loodste.

Collectie SPAARNESTAD PHOTO

zijn. Het is af en toe nuttig en nodig dat je je belangen bundelt. In het geval dat je een vrij listige en sluwe werkgever tegenover je hebt, dan heb je precies zoiets als een vakbeweging nodig om een vuistje te kunnen maken met elkaar.”

“Misschien hebben we te veel op abstract niveau uitgelegd wat het belang van Europa is, en niet voldoende emotionele binding gecreëerd met het idee Europa”

Europeaan in hart en nieren

Naast aanhanger van het poldermodel is Rinnooy Kan ook een overtuigd Europeaan. Sombier is hij daarom over de mate van verbondenheid die Nederlandse jongeren voelen met Europa. “Jongeren voelen zich eventueel eerst verbonden met hun regio, dan met Nederland, en vervolgens voelen zij zich eerder wereldburger dan Europeaan. Misschien hebben we te veel op abstract niveau uitgelegd wat het belang van Europa is, en niet

voldoende emotionele binding gecreëerd met het idee Europa. Europa heeft veel betekend voor de welvaart van Europese lidstaten. Als je Polen nu ziet, en vergelijkt met het Polen dat ik voor het eerst bezocht in 1978, dan zag je toen een Poolse generatie die doordrenkt was van somberheid en melancholie, en zie je nú een optimistische generatie die allerlei kansen heeft gekregen die toen onvoorstelbaar waren.”

Hij was verrast door de inzichten die Amerikaanse studenten met hem deelden

over hoe de emotionele binding met het ‘project Europa’ versterkt kan worden. “Paul Schnabel en ik hebben in 2014 vier maanden de Queen Wilhelmina Chair van Columbia University in New York vervuld. Aan ons werd gevraagd waarover wij college wilden verzorgen. Wij zeiden ‘Nederland’, en toen was de reactie: *You ain’t China*. Oftewel: je moet je plek in de wereld een beetje kennen. Daarom hebben wij toen maar Europa als uitgangspunt genomen en gebruikten wij Nederland als voorbeeld. Ons publiek bestond uit Amerikaanse en internationale studenten. Na het laatste college zeiden de Amerikaanse studenten dat wij geduld met Europa moeten hebben. Ze zeiden: *Julie zijn pas sinds de jaren zestig bezig met Europa. Toen wij in de Verenigde Staten zestig jaar bezig waren, zaten wij middenin een burgeroorlog*. Dus hou maar even vol, was hun advies. Het tweede wat deze studenten adviseerden, was dat wij moeten nadenken over wat symboliek kan opleveren. Een leerzaam Amerikaans voorbeeld hiervan is dat elke school dagelijks begint met de eed op de vlag. Aan de Amerikaanse constitutie hechten Amerikanen ook veel emotionele waarde. Maar helaas: Nederland heeft de Europese Grondwet in 2005 om zeep geholpen.”

Strijd tegen de tweedeling

Naar Nederland kijkt hij met een optimistische blik. “Nederland is een van de weinige landen die er goed in geslaagd is om binnen een democratische rechtsstaat economische concurrentiekracht te combineren met sociale solidariteit.” Maar hij waarschuwt ook dat er sociaal-economische uitdagingen zijn die onze aandacht verdienen, zoals de toenemende ongelijkheid tussen hoog- en laagopgeleiden en de verschillen in vermogen. In de laatste zomereditie van *Idee*, het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, schrijft Rinnooy Kan in zijn bijdrage met de titel *Welke kloven kunnen sociaal-liberalen dichten?*: “In Nederland is het verschil in levensverwachting tussen de lang en de kort opgeleiden inmiddels opgelopen tot acht jaar. Dat doet schrikken en geeft te denken.” Ook moet er volgens hem een principiële discussie over het verhogen van de erfbelasting worden gevoerd. “In de royale overdracht van gezinsvermogens naar een volgende generatie die er niets aan heeft bijgedragen, schuilt een bron van onredelijkheid waar D66 niet blind voor kan zijn. (...) daarom verdient een fiscale herbezinning in de strijd tegen de tweedeling hoge prioriteit.” ■

Sinds juni 2019 heeft D66 zeven leden in de Eerste Kamer:

Annelien Bredenoord
(fractievoorzitter)

Joris Backer

Alexandra van Huffelen

Petra Stienen

Boris Dittrich

Henk Pijlman

Carla Moonen

Het vrouwenkiesrecht

Na een decennialange strijd krijgen Nederlandse vrouwen in 1919 eindelijk volledig kiesrecht. Op 9 augustus tekent koningin Wilhelmina de initiatiefwet van Hendrik Pieter Marchant, fractievoorzitter van de Vrijzinnig-Democratische Bond, die het mogelijk maakt dat Nederlandse vrouwen kunnen stemmen. 36 jaar nadat Aletta Jacobs zich verkiesbaar had willen stellen.

Door het plafond

Afgelopen zomer stuurde minister Kajsa Ollongren een brief naar de Tweede Kamer: haar streven is dat 40 tot 60 procent van de functies in politiek en bestuur in de toekomst door vrouwen bekleed wordt. Elise van Zeeland, sinds deze zomer voorzitter van het Els Borst Netwerk, vraagt de minister naar haar plannen en persoonlijke motivatie. “Ben jij een feminist?”

tekst **Marcella Heijboer**
foto's **Jeroen Mooijman**

Het is een vrolijk weerzien: Kajsa Ollongren en Elise van Zeeland kennen elkaar uit de woelige periode tijdens de Tweede Kamerverkiezingen en de kabinetsformatie van 2017. Elise was toen politiek adviseur van Alexander Pechtold, en na diens vertrek van Rob Jetten; Kajsa verliet het college van Amsterdam om minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te worden in het nieuwe kabinet. Vandaag interviewt Elise Kajsa als voorzitter van het Els Borst Netwerk. Aanleiding is de beleidsreactie die de minister in juli naar de Tweede Kamer stuurde naar aanleiding van een rondetafelgesprek over vrouwen in het openbaar bestuur. Door het actief sturen op de werving en selectie van vrouwelijke kandidaten wil de minister de man-vrouw verhouding in openbaar bestuur beter in balans brengen.

Elise: “Je hebt een mooie carrière in het openbaar bestuur achter de rug. Heb je zelf eigenlijk wel eens drempels ervaren omdat je vrouw bent?”

Kajsa: “Eerlijk gezegd niet. Bij stappen die ik heb gezet, sollicitaties die ik heb gedaan, banen die ik heb gehad, heb ik nooit gedacht dat ik iets *niet* kreeg omdat ik een vrouw was.”

1930

Michel Joëls verlaat de Vrijheidsbond

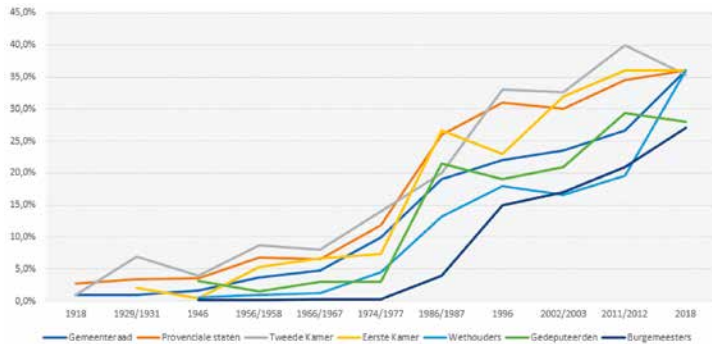
In 1929 treedt het Haagse raadslid Michel Joëls uit de Vrijheidsbond, waarmee hij de onenigheid tussen liberalen en vrijzinnig-democraten in deze periode belichaamt. Zijn zoektocht naar ‘een sociaal-liberale gedachte’ beweegt hem ertoe de behoudzuchtige ‘oude’ Bond vaarwel te zeggen en over te stappen naar de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB).

1919

Trend: meer vrouwen in het openbaar bestuur; stijging stagneert

Lees de hele Kamerbrief van minister Kajsa Ollongren op: rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/07/02/minister-neemt-acties-voor-meer-vrouwen-in-politiek-en-bestuur

Elise: “En andersom? Iets gekregen omdat je vrouw bent?”

Kajsa: “Dat denk ik ook niet, maar het kan natuurlijk zijn dat dat er niet bij werd verteld.”

Elise: “Wat drijft je op dit onderwerp, emancipatie?”

Kajsa: “Hetzelfde wat veel vrouwen van mijn generatie drijft. Tussen mijn 25ste en 40ste, de fase waarin je stappen zet en kansen pakt, zag ik weinig vrouwen in leidinggevende functies. Ik dacht toen nog: dat komt wel goed, want ik was omringd door veel vrouwen zoals ikzelf, met talent en ambitie. Maar naarmate ik verder kwam en nieuwe dingen ging doen, vooral als leidinggevende, moest ik constateren dat ik steeds meer mannen om me heen aantrof en dat er dus toch een glazen plafond is, dat niet vanzelf wordt doorbroken. Ik ben me er meer bewust van geworden en denk: dit kan niet, want de kwaliteit is er wel, ik ken al die vrouwen.”

Elise: “Hoe verklaar je dat?”

Kajsa: “In de omgeving die ik ken, de politiek en de overheid, is te weinig aandacht geweest voor zaken waar nu meer oog voor is: vooroordelen en mechanismen in de selectie, mannen die een kopie van zichzelf aannemen. Daarnaast moeten vrouwen zelf ambitie durven hebben, wél solliciteren op die functie waarvan ze denken: is het nou echt wel wat voor mij?”

Elise: “Zou je jezelf een feminist noemen?”

Kajsa: “Ja!”

Elise: “Wat is voor jou de definitie van een feminist?”

Kajsa: “Een feminist strijdt ervoor dat vrouwen dezelfde rechten als mannen hebben. En dat doe ik voortdurend.”

Elise: “Had je vroeger thuis een rolmodel?”

Kajsa: “Ik ben opgevoed met het idee: mannen en vrouwen, jongens en meisjes moeten dezelfde kansen krijgen en kunnen dezelfde verantwoordelijkheden hebben. Mijn Zweedse moeder was opgeleid tot fysiotherapeut. Ze kwam naar Nederland omdat ze met een Nederlander trouwde. Maar ze kon hier niet werken zonder haar Zweedse nationaliteit te verliezen. Ze wilde toch graag haar vak blijven uitoefenen en loste dat op door tijdens onze zomervakanties in Zweden acht weken lang te werken. Dus de *spirit* was er zeker.”

Elise: “We weten dat Angela Merkel een van je politieke rolmodellen is. Wie is nog meer een inspiratiebron voor jou?”

Kajsa: “Ik volg de Nieuw-Zeelandse premier, Jacinda Ardern, met interesse. Zij combineert haar werk goed en zichtbaar met het moederschap. En Margrethe Vestager, de Deense Eurocommissaris, vind ik ook erg inspirerend.”

Elise: “Bij het aantreden van dit kabinet was er veel te doen over de uitspraak van premier Rutte dat hij – ter verdediging van het gebrek aan vrouwelijke VVD-bewindspersonen – had “gekozen voor kwaliteit”. Praten jullie daar nog wel eens over?”

Kajsa: “Daar hebben we hem hartelijk om uitgelachen. Ik hoop vooral dat ze er binnen de VVD over praten, want hij zei dat toen als VVD-onderhandelaar. In een coalitie draagt elke partij zijn eigen kandidaten aan. Alexander Pechtold en Wouter Koolmees hebben dat heel goed gedaan voor D66, want vier van onze zes bewindspersonen zijn vrouw. Ik geloof er niks van dat er bij de VVD geen goede vrouwen zijn.”

Elise: “Op 2 juli heb je een brief naar de Tweede Kamer gestuurd over de voortgang van de positie van vrouwen in het openbaar bestuur. Er is van de 12 Commissarissen van de Koning maar één vrouw. In je brief zeg je: ik pas de sollicitatieprocedure aan, er moet minimaal één vrouw voorgelegd worden aan de selectiecommissie. Waarom geen ambitieuzer getal?”

Kajsa: “Natuurlijk wil ik méér dan dat, maar het is ook heel Nederlands om het stap voor stap te doen. Bij het voordragen van kandidaat-burgemeesters en Commissarissen van de Koning komt de democratie om de hoek kijken: het is de verantwoordelijkheid van vertrouwenscommissies uit gemeenteraden en Provinciale Staten. Ik heb er niets over te zeggen. Wat ik wél kan doen is aanjagen, betrokkenen spiegelen – *elf mannen en één vrouw, is dat het beeld dat je wilt uitstralen?* – en zorgen dat er geen belemmeringen zijn. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat vrouwen liever worden aangesproken op hun drijfveren dan op hun kwalificaties; daar kun je in vacatureteksten rekening mee houden. En ik wil dat in elke selectiecommissie minimaal één vrouw zit. Ook bij politieke partijen ligt een verantwoordelijkheid: zij moeten

“Het vrouwenquotum wringt een beetje in onze partij. Maar soms moet je iets radicaals durven doen om een impasse te doorbreken”

hun lijst met kandidaten op orde hebben; stimuleren dat daar voldoende mensen met een diverse achtergrond op staan.”

Elise: “Je hebt een Scandinavische achtergrond. We kunnen veel leren van deze landen als het gaat om emancipatiebevorderende maatregelen die werken. Waarom nemen we die niet gewoon over?”

Kajsa: “Kinderopvang en verlof zijn daar goed geregeld, daar kunnen we zeker van leren. Maar dat kost natuurlijk wat en dat moeten we ervoor over hebben.”

Elise: “Je hebt een echtgenote die ook fulltime werkt, en jullie hebben twee kinderen. Is die combinatie voor jullie weleens een belemmering?”

Kajsa: “Dat leidt natuurlijk weleens tot discussies thuis, maar het is geen belemmering.”

Elise: “Er zijn veel praktische bezwaren voor drukke ambitieuze vrouwen om ook nog een leven als bijvoorbeeld raadslid mogelijk te maken, denk aan late vergaderingen zonder duidelijke eindtijden. Moeilijk als je kinderen hebt, of de volgende dag om 9.00 uur op je werk moet zijn.”

Kajsa: “Zeker, en dit probleem speelt ook bij mannen. Het is een soort algemene belemmering in de lokale politiek; ik heb dat als wethouder in Amsterdam meegemaakt. Je kunt vergaderingen niet allemaal naar de dag verplaatsen, omdat mensen

dan werken. Maar het is vaak wél mogelijk om de aanvangstijd te verplaatsen, zodat je nog thuis kunt eten. En je hoeft niet te accepteren dat vergaderingen tot diep in de nacht duren.”

Elise: “De D66-fractie wil tijdelijke quota om zo gelijke kansen voor vrouwen na te streven. Hoe kijk jij hiernaar?”

Kajsa: “Het SER-advies vóór vrouwenquota ligt er en collega-minister Ingrid van Engelshoven heeft aangegeven dit zeer serieus te nemen. Het bedrijfsleven heeft het al omarmd. We hebben lang gedacht en gehoopt dat het niet nodig zou zijn. Bij onze sociaal-liberale partij wringt het ook een beetje. Nu we die stap naar tijdelijke quota hebben gezet, moeten we er veel bij uitleggen, want een deel van onze achterban is geen voorstander van quota. Maar soms moet je iets radicaals durven doen om een impasse te doorbreken.”

Elise: “Wat doe je zelf, buiten je ministerschap om, om meer vrouwen politiek actief te maken?”

Kajsa: “Een interview met jou hebben! En door bij netwerk-dagen en lokale bijeenkomsten van het Els Borst Netwerk te spreken. Het mooie aan dit netwerk vind ik dat het voor vrouwen én voor mannen is. Want die hebben we ook nodig om het te bevorderen.”

Elise: “Tot slot dan: kunnen we jou volgend jaar namens D66 verwachten als één van de kandidaten voor het lijsttrekkerschap? Eindelijk een vrouwelijke premier?”

Kajsa: (lacht) “Dat weet ik niet. De verkiezingen zijn pas in maart 2021, dat is te ver weg voor mij om er iets over te kunnen zeggen. Maar D66 heeft meer vrouwen dan mannen in het kabinet zitten, er lopen sowieso ontzettend veel goede, getalenteerde, inspirerende vrouwen bij D66 rond. Je ziet overigens dat er bij meer politieke partijen gezegd wordt dat het tijd is voor een vrouwelijke premier, dus wie weet!” ■

Els Borst Netwerk

“De politiek is te belangrijk om alleen aan mannen over te laten”, zei Els Borst. Kort na het overlijden van de geliefde D66-politica, in 2014, lanceerde D66 het Els Borst Netwerk. Het netwerk is bedoeld om vrouwen te faciliteren om zich verder te ontplooiën en om succesvol hun weg te vinden in de politiek en binnen D66. Lidmaatschap staat open voor vrouwen én mannen. Tijdens het (jaarlijkse) Netwerk Event in juni 2019 werd Elise van Zeeland gekozen tot nieuwe voorzitter.

Meer informatie en aanmelden: elsborstnetwerk.d66.nl

Word lid!

1934

De heimelijke bekering van Marchant

In 1934 brengt VDB-leider Hendrik Pieter Marchant Nederland in rep en roer door zijn sensationele overgang naar de Rooms-Katholieke Kerk, die hij aanvankelijk geheim houdt. De veelbesproken vrijzinnigheid van de vrijzinnig-democraten blijkt niet onbegrensd: hij moet zijn ministerschap (Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) in het kabinet-Colijn II neerleggen.

1936

Het referendum ‘De Groene’

Hoofdredacteur Josephus Jitta besluit het zestigjarige jubileum van weekblad *De Groene Amsterdammer* te vieren met een bijzonder project. Door toenemende spanningen in Europa ziet hij geen reden tot feest; in plaats daarvan begint het weekblad een ‘referendum’ – een onderzoek naar de opvattingen van Nederlanders om zo de valse scheidslijnen van de verzuiling te doorbreken.

tekst **Martijn van Aartrijk**

D66 USA meets Sigrid Kaag

Bestuur en leden van D66 USA met Sigrid Kaag in hotel The Lexington

Martijn van Aartrijk (vz D66 USA) en Sigrid Kaag

Van 22 tot 26 september was Sigrid Kaag, minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, in New York voor de 74ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN). D66 USA onderschepte haar voor een kort interview én een ontmoeting met de leden van deze actieve en enthousiaste D66-afdeling.

Alle bewoners van New York City weten dat de laatste week van september in het teken staat van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN). Het betekent immers dat de halve stad is gebarricadeerd, dat de straten van Midtown krioelen van mensen in blauwe uniformen en gezagsdragers in blauw-grijze pakken én dat er veel geprotesteerd wordt. Maar voor ons als D66-afdeling (zie kader) is het natuurlijk een buitenkans. Niet alleen zijn er tijdens deze week diverse politieke bijeenkomsten om naartoe te gaan; er loopt ook menig politiek kopstuk rond. En omdat D66 in de regering zit: ook D66-kopstukken. Wij onderscheppen D66-politici graag als ze in de VS zijn. Zo ontmoetten we eerder senatoren Annellen Bredenoord en Boris Dittrich, en Kamerleden Monica den Boer en Stientje van Velthoven (nu staatssecretaris). En op 26 september hadden we het genoeg om kennis te maken met Sigrid Kaag, onze minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

We ontmoeten haar in de lobby van hotel The Lexington, op een paar 'blokken' afstand van het gebouw van de Verenigde Naties. We vragen haar waar deze VN-vergadering (voor haar) om draait. Sigrid Kaag: "Het belangrijkste nu is de Klimaatop, een *push* om de wereld te laten zien hoe urgent het is om nu te handelen. We hebben nog een kans, maar *the clock is ticking*. Qua duurzaamheid en duurzame ontwikkeling lopen we eigenlijk achter. Zo'n Klimaatop is ook een herbevestiging van het belang van internationaal en multilateraal werken. Wij als Nederland moeten en kunnen anderen meenemen. En het leuke is: als je leiderschap neemt, principieel blijft en wat middelen meeneemt, dan kun je echt dingen voor elkaar krijgen als tegenkracht van het rondwarend conservatisme. Zo hebben we in minder dan 48 uur een verklaring over seksuele rechten en gezondheidszorg gemobiliseerd, dat door zestig landen is gesteund – en steeds meer sluiten zich erbij aan. De aanleiding hiertoe was een verklaring van de VS en twaalf andere landen om het recht op abortus

of seksuele voorlichting te beperken. Het is voor mij enorm belangrijk dat wij tegenwicht bieden aan conservatieve krachten die het recht van vrouwen en meisjes wensen te beperken. Het is eigenlijk niet voor te stellen, maar deze strijd moet opnieuw gestreden worden. Ook in Nederland zien we stemmen opkomen die zich verzetten tegen het recht van vrouwen en meisjes om zelf over hun eigen lichaam te beslissen. We moeten dus overal waakzaam zijn."

Hoe ziet haar agenda er op deze dagen uit? "Ik geloof dat mijn schema het drukste schema is van de hele delegatie. Dagen bij de VN beginnen typisch om half zeven 's ochtends en gaan door tot tien uur 's avonds. Ik bezoek veel *meetings*, onder andere van het World Economic Forum over energie en duurzaamheid. En ik zit zelf in een aantal *boards* namens Nederland. Zo ben ik namens Nederland samen met Costa Rica co-voorzitter van een internationale coalitie van meer dan honderd landen, internationale instellingen als de Wereldbank en NGO's, die ontwikkelingslanden helpt hun klimaatactieplannen uit te werken en uit te voeren. Nederland telt echt mee als het gaat over klimaat, onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. Dat komt

door onze decennialange traditie in internationale samenwerking, en omdat elke verstandige Nederlander weet dat Nederland baat heeft bij welvaart en stabiliteit elders."

Laatste vraag: u was een groot deel van uw carrière VN-diplomaat, nu bent u zelf de politiek verantwoordelijke. Hoe is het om aan de andere kant te staan? "Ik probeer bepaalde vormen van gedrag niet te kopiëren waar ik mezelf altijd aan heb geërgerd. Ik heb geen geduld voor de spelletjes, het moet blijven gaan om het doel en de inhoud. Dat is wat ik belangrijk vind, dat is waar ik mij hier in New York op richt." Ondanks haar overvolle agenda, heeft Sigrid Kaag na onze vragen ook nog een half uurtje tijd voor een ontspannen kennismaking met de leden van D66 USA (zie foto). Onze conclusie: wat een warm mens en wat een genadeloos effectief politica! ■

Sigrid Kaag met delegatielid en Klimaatscholiër Sara Langeveld

Regio Buitenland is in 2013 opgericht om D66-leden in het buitenland te ondersteunen en met elkaar in contact te brengen. Er zijn momenteel vijf buitenlandse D66-afdelingen actief: België en Luxemburg; Berlijn; Londen; Frankrijk en USA.

buitenland.d66.nl

Biketour in het kader van de Europese verkiezingen, samen met En March (Frankrijk) en Neos (Oostenrijk)

D66 USA

D66 USA is er voor D66'ers die in de Verenigde Staten verblijven of die een bijzondere interesse in de VS hebben. Wij bieden continuïteit en een thuis voor D66'ers die, tijdelijk of voorgoed, naar de VS zijn vertrokken en die graag betrokken blijven bij de partij en de politiek in Nederland en Europa. Daarnaast willen wij graag onze ervaringen, kennis en visie delen, in het bijzonder tussen de Oude en de Nieuwe Wereld. Dit doen wij door bijeenkomsten en activiteiten met Nederlandse of Europese partijen en politici te organiseren, of over een actueel thema. Ook dienen we als afdeling moties en amendementen in op D66-congressen. We zijn vooral actief in en om New York (we borrelen elke maand in het Empire State Building), maar we hebben ook Stadsambassadeurs in o.a. Boston, San Francisco en Washington DC.

usa.d66.nl

Onderwijsvernieuwer Gerrit Bolkestein

In 1939 wordt Gerrit Bolkestein, onderwijsman pur sang, minister van Onderwijs namens de VDB in het kabinet-De Geer II. Vanwege de oorlog kan hij als minister weinig voor elkaar krijgen, maar na de bevrijding staat hij als persoonlijk adviseur van de minister aan de basis van ingrijpende, meer op het individu gerichte onderwijsvernieuwingen.

1943

1946

Het einde van de VDB

Op de golven van de naoorlogse vernieuwingsdrang wordt in 1946 de Partij van de Arbeid opgericht, een fusie van drie partijen waaronder de Vrijzinnig-Democratische Bond. Bij de Tweede Kamerverkiezingen valt het resultaat voor de PvdA echter vies tegen; met slechts 29 zetels wordt zij de tweede partij na de Katholieke Volkspartij (KVP). De nagestreefde 'doorbraak' blijft dus uit.

D66 laat zich graag inspireren door het buitenland. Maar dat geldt ook andersom! De partij organiseert diverse democratiseringsprojecten via Stichting Internationaal Democratisch Initiatief, kortweg: Stichting IDI. Hier ziet u vijf inspirerende voorbeelden.

tekst **Milan Assies**

Denk en handel internationaal

Naast een wetenschappelijk bureau (de Mr. Hans van Mierlo Stichting, kort weg: VMS), is er ook een internationale stichting aan D66 verbonden: Stichting Internationaal Democratisch Initiatief, kortweg: Stichting IDI. Met financiële ondersteuning van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (co-)organiseert en financiert deze stichting democratiseringsprojecten in de MENA-regio (Midden-Oosten & Noord-Afrika), in kandidaat-lidstaten van de Europese Unie, en in diverse (niet-EU-)landen in Oost- en Zuidoost Europa. Door de jaren heen heeft IDI op deze manier politieke talent in verschillende landen kunnen ondersteunen – talenten die niet zelden aan succesvolle politieke loopbanen zijn begonnen en het (democratisch en sociaal-liberaal) verschil maken.

Dit jaar is IDI in acht landen bilateraal (één-op-één) actief, met directe steun aan zusterpartijen (landen in groen

aangegeven op de kaart). Daarnaast werkt IDI binnen internationale netwerken en organiseren we regionale trainingen in het buitenland. Bijvoorbeeld in samenwerking met IFLRY (International Federation of Liberal Youth), Liberal International en European Liberal Forum.

Doe mee!

Stichting IDI organiseert en financiert niet alleen democratiseringsprojecten, maar stuurt ook vaak eigen trainers naar deze projecten om lokale trainers bij te staan. Denk aan trainingen in debat, campagne, politieke theorie. Interesse om voor IDI trainingen te geven? Mail naar: internationaal@d66.nl

Meer informatie over projecten en partners: internationaal.d66.nl

📍 Oekraïne & Wit-Rusland: Liberal Democracy under Pressure

In augustus organiseerden Stichting IDI en de International Federation of Liberal Youth (IFLRY) een interactieve zomerschool voor jonge liberale activisten in Oekraïne en Wit-Rusland. Gedurende vijf dagen spraken deelnemers en trainers elkaar in een informele setting in de buurt van Kiev. Gosse Vuijk en Damiën Storimans gaven namens IDI trainingen over de bedreigingen voor de open democratie (zoals digitale technologie, nationalisme en extremisme) en over de ideeën waarop het liberalisme is gebaseerd.

📍 Bosnië-Herzegovina: Initiative 50%

In dit project ondersteunt IDI een lokale politieke organisatie op het gebied van gelijke politieke representatie van vrouwen en mannen. Jonge, vrouwelijke politieke 'beloftes' en gevestigde politica's worden getraind op het gebied van campagne, debat, het opzetten van een politieke beweging, politieke theorie, en meer. Op deze manier worden er grotere aantallen vrouwen tijdens verkiezingen gekozen én herkozen.

📍 Marokko: Alliance for Inclusive Governance

Met organisatie WO=MEN en internationale stichtingen van diverse Nederlandse politieke partijen, draagt IDI bij aan de *Alliance for Inclusive Governance* – een project om jonge Marokkaanse vrouwen voor te bereiden op een toekomst in de politiek. Het kick-off project daarvoor vond afgelopen juni plaats in Rabat. Ambitieuze, jonge vrouwen gingen hier in gesprek met vrouwelijke politici, en praatten over de barrières die hen verhinderen om politiek en maatschappelijk op de voorgrond te treden.

📍 Libanon: Pluralism, Liberalism & Participation: What to Learn from Lebanon – and what to improve!

In dit samenwerkingsproject tussen Stichting IDI en de International Federation of Liberal Youth (IFLRY) kwamen Libanese jongeren dit voorjaar samen in Beiroet voor een seminar over leven in een diverse samenleving. Het project gaf jongeren de kans om ervaringen met elkaar te delen en vanuit een politieke bril te bekijken. Zo praatten ze over wat je als politiek voor een inclusieve samenleving zou kunnen doen, maar ook níet zou moeten doen. ■

Willem Schermerhorn premier

Zonder ooit een politiek ambt te hebben bekleed, accepteert Willem Schermerhorn de opdracht van koningin Wilhelmina om een naoorlogse regering te vormen. Schermerhorn wil de verzuiling in Nederland doorbreken door een coalitie te smeden van vernieuwers en vertegenwoordigers van de vooroorlogse orde. Na een jaar vraagt het nood-kabinet ontslag aan om plaats te maken voor een regulier kabinet.

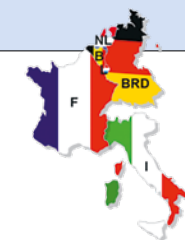
Collectie SPAARNESTAD
PHOTO/NA/
Anelio/Eric Koch

1946

1952

Max Kohnstamm en de Europese eenwording

In 1952 wordt de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) opgericht, na jaren van diplomatieke ijver en 'missiearbeid' van Max Kohnstamm. De historicus en diplomaat meende dat nieuwe vormen van samenleven moesten worden gezocht: weg van de 'pseudoreligie' van het nationalisme en richting Europese samenwerking door gezamenlijk gedragen instituties.

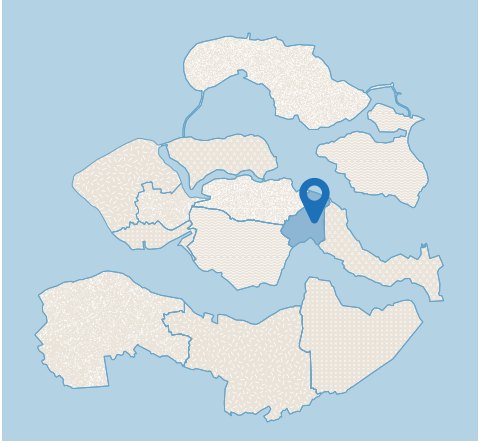
Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 besloot een groepje D66'ers in Kapelle een gooi te doen naar een zetel. Met succes. D66-raadslid Marc van Opstal staat nog altijd te kijken van zijn explosieve entree in de gemeentepolitiek.

tekst & foto **Frans Dijkstra**

Een kleine revolutie

Philip de Vroe (links) en Marc van Opstal

D66 in Zeeland

D66 is actief in 8 van de 13 gemeenteraden in Zeeland.

In de Provinciale Staten van Zeeland heeft D66 1 zetel.
zeeland.d66.nl

In het Zeeuwse Kapelle kabbelde alles altijd kalmpjes voort. Totdat er – voor het eerst – iemand van D66 in de gemeenteraad kwam. Binnen een maand ontplofte het college van burgemeester en wethouders (VVD, CDA en SGP) door het raadsbesluit dat de winkels ook op zondag open mogen. Dit voorjaar zorgde D66 voor een tweede revolutie: het ambtsgebed aan het begin en einde van de raadsvergaderingen werd geschrapt. D66-raadslid Marc van Opstal staat nog altijd te kijken van zijn explosieve entree in de gemeentepolitiek. “Over de meeste kwesties zijn de raadsfracties het wel eens. Bijna alle besluiten worden met algemene stemmen aanvaard. Alleen die zondagsopening en het ambtsgebed waren lastig. Maar ik heb ervaren dat je heel ver komt door met iedereen open te praten. In de lokale politiek moet je respect voor elkaar hebben.”

Liberaal buitenbeentje

D66 Kapelle bestaat nog maar een jaar of twee. Bij een gemeentelijke cursus over politiek, raakten twee D66'ers met elkaar in gesprek. Dat leidde tot een ontmoeting van ruim de helft van de elf leden die D66 rijk is in Kapelle. En zij besloten om bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 een gooi te doen naar een zetel in de gemeenteraad. Zeven leden waren bereid om op de kandidatenlijst te staan, waarvan Marc van Opstal de lijsttrekkersrol op zich nam. “Ik stem al 25 jaar op D66 bij landelijke verkiezingen, maar ik werd pas lid na de overwinning

van Donald Trump. Ik dacht: ik ben nu bijna 50 jaar en als ik iets wil bijdragen aan de maatschappij, om te voorkomen dat we te ver naar conservatief en populistisch rechts doorslaan, dan moet ik het nu doen.” Het raadswerk, dat hem zo'n zestien uur per week kost, kan hij als eigen baas goed combineren met het hotel dat hij exploiteert in Wemeldinge, een van de vier dorpskernen van de gemeente Kapelle. Wemeldinge is een vrij liberaal buitenbeentje in de streek, een gevolg van de ligging aan het kanaal tussen Ooster- en Westerschelde dat van oudsher scheepsvolk aantrok. Nu zijn het vooral fietsers en watersporters die Wemeldinge bezoeken.

Het dorp Kapelle zelf wordt al eeuwen gedomineerd door de kloeke toren van de hervormde kerk. Een eeuw geleden ontsnapte domineesdochter Annie M.G. Schmidt graag aan de zondagse kerkdienst door de toren te beklimmen en te turen in de verte waar ze vrij zou kunnen zijn van het bekrompen dorp. Kapelle heeft het lang moeilijk gehad met de vrijgevochten schrijfster die Annie M.G. Schmidt zou worden. Inmiddels is ook Kapelle veranderd. Als een van de weinige Zeeuwse plaatsen trekt het nog altijd nieuwe inwoners aan. Mooie huizen, goede voorzieningen en verbindingen en toch rust maken Kapelle gewild. In een van de nieuwe wijken zijn de straten vernoemd naar personages van Annie M.G. Schmidt: Jip en Janneke, Petteflet, de Stampertjes en Smeerkees.

“Ik hoop dat ons voorbeeld D66'ers in andere kleine, traditionele gemeenten aanmoedigt om zich te organiseren en een progressief geluid te laten horen”

Regenboogvlag

Een van de nieuwkomers in Kapelle is Philip de Vroe (46), zelfstandig financieel trainer die op een eigen YouTubekanaal financiële termen uitlegt en die in zijn vrije tijd het D66-raadslid ondersteunt. “Kapelle was een van de gemeenten waar je als progressief weinig te kiezen had. VVD, CDA, SGP, ChristenUnie, PvdA en een lokale partij; dat was alles hier. De christelijke partijen hadden heel lang samen zeven van de vijftien raadszetels. Dus zij konden de toon zetten. Iedereen wilde de lieve vrede bewaren en alles bleef bij het oude. Zo zit de VVD-wethouder er inmiddels meer dan twintig jaar. Alleen D66 droeg geen fluwelen handschoentjes.” Toen de supermarkt in het toeristische Wemeldinge vaker ontheffing wilde van de zondagssluiting, ontdekte D66 dat ook de Poolse winkel in Kapelle op zondag open wilde zijn. Voor de vele fruitplukkers in de streek die zes dagen per week werken. De VVD had daar wel oren naar, tot ontsteltenis van de SGP die

uit de coalitie stapte. Daarop kwam de PvdA in het college en plotseling werd van alles bespreekbaar. Zo wapperde er ineens een regenboogvlag op het gemeentehuis op Coming-Outdag. De Vroe nam een ander taboe op de korrel: het ambtsgebed dat de burgemeester aan het begin en einde van de raadsvergadering uitspreekt. Schending van de grondwettelijke scheiding van kerk en staat, noemde hij dat als inspreker op de raadsvergadering over het Reglement van Orde. “Laten we het recht om vrij te zijn van religie ook toepassen bij de bijeenkomsten in dit gemeentehuis”, zei hij. Dat gaf veel discussie. Na gesprekken met andere raadsfracties vond Van Opstal een haalbaar compromis: een moment van stilte en bezinning vóór en na de opening van de vergadering. Met acht stemmen tegen zes werd zijn voorstel aangenomen.

Binnen een jaar heeft D66 een paar harde noten gekraakt in Kapelle. Nu gaat Van Opstal zich vooral richten op duurzaamheid, energie, groen en bestuurlijke vernieuwing. “De VVD denkt aan ondernemers, het CDA aan de boeren, de PvdA en SGP zijn vooral sociaal, dus er ligt een breed terrein open. Bij de begrotingsbehandeling was onze motie voor een halve fte (*fulltime-equivalent*, red.) extra voor duurzaamheid de enige die een meerderheid kreeg.” De Vroe: “Ik hoop dat ons voorbeeld D66'ers in andere kleine, traditionele gemeenten aanmoedigt. Zoek partijgenoten op, organiseer je en laat een progressief-democratisch geluid horen.” ■

1962

Het Liberaal-Democratisch Centrum van Roethof

In 1962 richt journalist en oud-JOVD-voorzitter Hein Roethof het discussieplatform Liberaal-Democratisch Centrum op, in een poging de in 1948 opgerichte VVD progressiever te maken. Volgens Roethof verwerd de partij tot 'een bolwerk van antisocialistische ressentimenten'. Uiteindelijk verklaart hij zijn poging mislukt en stapt hij in 1964 over naar de PvdA.

1966

De oprichting van Democraten 66

Met een revolutionair pleidooi voor democratische vernieuwing, nieuwe vrijheidsrechten en pragmatisme bestormt D'66 (tot 1985 mét apostrof) het politieke toneel. De nieuwe partij en 'rebellencub' van journalisten Hans van Mierlo en (voormalig VVD-raadslid) Hans Gruijters zou zichzelf opheffen als haar doelstelling – een nieuwe, vitale democratie – was behaald.

In
gesprek
met

Begin dit jaar nam Mohan Verstegen een moedig besluit: als gekleurde homo bij de landmacht wil hij zich opwerpen als voorvechter van diversiteit. En hij werd lid van D66. De Democraat nodigde hem uit voor een gesprek met Salima Belhaj, woordvoerder defensie namens de D66-fractie.

Tekst Frans Dijkstra

Mohan & Salima

Als Mohan Verstegen en Salima Belhaj kennis maken in het gebouw van de Tweede Kamer blijken ze geen van beiden van huis uit vertrouwd te zijn met defensie. Het was min of meer toeval dat ze erin rolden.

Mohan: “Ik zou wel willen dat het een roeping was geweest, maar het ging anders. Na mijn studie geneeskunde in Maastricht ben ik in een ziekenhuis gaan werken. Na vier jaar wist ik nog steeds niet welke specialisatie ik zou gaan doen. Toen suggereerde iemand om het te proberen bij defensie. Ik was toe aan zo’n uitdaging, mentaal en fysiek. Familie en vrienden hadden hun twijfels. Ze zagen mij als een vrije denker en een creatieveling. Ze vroegen zich af: hoe gaat hij zich handhaven in zo’n vast stramen, zo’n hiërarchische organisatie? Dat gaat prima nu. Na vijf jaar besloot ik er te blijven.”

Salima: “Ook voor mijn omgeving was het een hele verrassing dat ik in de Kamer woordvoerder defensie werd. Ik heb een HR-achtergrond en ik heb lang in de culturele sector gewerkt. Ik wist niets van defensie, maar ik ben open en nieuwsgierig.

Door heel veel mensen te ontmoeten, leer ik veel. Ik heb ook gemerkt dat er een relatie is tussen cultuur en defensie. Militairen bewaken onze fysieke veiligheid, kunstenaars zorgen voor onze geestelijke vrijheid. In Nederland zijn we zo vrij dat we dat nauwelijks beseffen. Maar in landen met een conflict of met een opkomende dictatuur krijgen kunstenaars het meestal zwaar te verduren.”

Salima en Mohan hebben ook gemeen dat ze Nederlander met een kleur zijn. Salima heeft Marokkaanse ouders, Mohan kwam in India ter wereld.

Salima: “Bij ons thuis wisten we niets over de Nederlandse krijgsmacht. Nu denk ik: wat zonde, het zegt zoveel over de Nederlandse geschiedenis. Ik spreek nu bij medaille-uitreikingen en herdenkingen veel oudere mensen over die geschiedenis. Dat zou ik ook anderen gunnen; kinderen van gastarbeiders en hun kinderen. Dan kun je ook praten over 75 jaar vrijheid, dat krijgt dan pas betekenis.”

De verloren strijd van Vonhoff

In 1971 verliest Henk Vonhoff de strijd om het fractievoorzitterschap van de VVD van Hans Wiegel. Vonhoff is voorstander van samenwerking met nieuwkomer D’66 en de PvdA en gelooft dat de vrije markt begrensd moet worden omwille van sociale rechtvaardigheid. Met Wiegel kiest de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie voor een conservatieve koers.

1971

1971

Het progressieve schaduwkabinet

In 1971 presenteren PvdA, D’66 en PPR (Politieke Partij Radikalen, die in 1991 op zou gaan in GroenLinks) het eerste schaduwkabinet in de Nederlandse parlementaire geschiedenis. De drie partijen onder leiding van Joop den Uyl beogen progressieve samenwerking en willen het grote conservatief-confessionele blok breken, dat al decennia aan de macht is.

Mohan: “Erbij horen kon al, als je je maar aanpaste. Nu moeten we de stap maken van assimilatie naar inclusie. Als ik over 25 jaar de dienst verlaat, dan hoop ik dat iedereen denkt: defensie, daar zou ik graag willen werken, want daar hoor je erbij en mag je toch jezelf zijn. Dat hoop ik voor defensie, en dat hoop ik voor Nederland.”

Salima: “Ik vind dat een principiële kwestie: de krijgsmacht moet een afspiegeling zijn van de samenleving. Maar er is ook een praktische noodzaak. Als je zo weinig vrouwen hebt of mensen van een andere afkomst of van een andere seksuele geaardheid, dan ga je al die vacatures nooit vol krijgen. Je moet niet alleen nieuwe groepen werven, je moet ze ook vast weten te houden.”

Mohan: “Als dokter merk ik dat ook de gezondheidszorg bij defensie lijdt onder personeelstekort. Iedereen die daar werkt heeft hart voor de zaak. Onze verpleegkundigen werken ook in gewone ziekenhuizen om hun kennis en vaardigheden te onderhouden. Bij defensie moeten we in Nederland dezelfde kwaliteit leveren als de gewone zorg. Maar het gaat er heel anders aan toe in Irak en Afghanistan, waar ik ben geweest.

→

“Erbij horen kon al, als je je maar aanpaste. Nu moeten we de stap maken van assimilatie naar inclusie”

– Mohan

foto Frans Dijkstra

in gesprek met...

Daar ligt de nadruk op snelle afvoer van gewonden, maar daar heb je een gepantserde ambulance voor nodig. Dan is snelheid belangrijker dan de kwaliteitseis die we in Nederland stellen. Ook merk ik dat we te weinig mensen hebben voor innovatie. Want de landmacht van overmorgen ziet er heel anders uit, dus ook de geneeskundige dienst.”

“Ik vind dat een principiële kwestie: de krijgsmacht moet een afspiegeling zijn van de samenleving”

– Salima

Salima: “Goed dat je het zegt. Na 25 jaar bezuinigen had defensie moeite om zijn problemen te benoemen. Er werd verwacht dat de krijgsmacht gewoon doorging, maar met plakband kun je de boel niet overeind houden. Er vielen overal gaten zonder dat er nagedacht werd over de toekomst. Maar het gaat wel over mensenlevens. Ik moet weten waar de problemen liggen om keuzes te kunnen maken. Als D66 hebben we in deze coalitie extra geld voor defensie gesteund, oplopend tot drie miljard. Daar ben ik trots op. Want dat was niet vanzelfsprekend. D66 vindt ontwikkelingssamenwerking belangrijk, en diplomatie ook. Maar gaat dat zonder militairen? Nee.”

Mohan: “Bij D66 weet men weinig over defensie. Onbekend maakt onbemind. Aan het onbekende zou ik wel iets kunnen doen, aan het onbeminde misschien niet.”

Salima: “Bij D66 weten ook maar weinig mensen dat we een minister van defensie hebben gehad: Hans van Mierlo. En ook goede woordvoerders in de Kamer, zoals Bert Bakker die een belangrijke rol heeft gespeeld bij het onderzoek naar de Irak-oorlog. Terugkomend op de problemen bij defensie: we zullen, ook bij D66, meer moeten nadenken over defensie. Alleen maar meer geld uitgeven, is geen oplossing. De NAVO-norm

van twee procent zou betekenen dat we tien miljard extra aan defensie moeten uitgeven, elk jaar weer. Waar haal je dat geld vandaan? Bij de zorg, bij het onderwijs? Daar ga ik niet voor pleiten. Ik heb voorgesteld om te komen tot een Europese krijgsmacht. Niet alleen omdat we Europa belangrijk vinden, maar ook omdat alle krijgsmachten in Europa verzwakt zijn. Dus waarom zouden we niet samen optrekken? Als Duitsland ook tekort heeft aan medisch personeel, dan ben je sterker samen. Daar kreeg ik veel kritiek op. Maar ik weet dat we het moeten doen om over tien jaar nog een krijgsmacht te kunnen hebben.”

In zijn eerste jaar bij D66 is Mohan meteen in het diepe gedoken. Hij volgt een masterclass van de Amsterdamse D66-afdeling voor leden die actief willen worden. Dokter Mo, zoals hij op sociale media wordt genoemd, moet wel wennen aan de politiek.

Mohan: “Wat ik mis bij D66 is de warmte zoals ik die ervaar in de zorg. Het debat over Europa is vooral rationeel, het klimaatdebat is vooral activistisch van toon. Maar de compassie waarmee bijvoorbeeld een verpleegkundige kan praten over de zorg, die mis ik bij D66. Als we die warmte kunnen vinden, dan zal ons dat helpen om het midden aan te spreken, de politieagent, de onderwijzer, de militair.”

Aan het einde van de ontmoeting maakt Mohan nog even een selfie met Salima. En ze wisselen hun contactgegevens uit. Want ze hebben elkaar nog meer te vertellen. ■

Club van Rome

In 1972 publiceert de Club van Rome het rapport *Grenzen aan de Groei*. ‘Groeit ligt aan de basis van onze welvaart, maar zou ook snel aan de basis kunnen liggen van een wereldwijde milieucrisis’, stellen de betrokken wetenschappers. Ondanks de wetenschappelijke tekortkomingen weet het rapport blijvend de (politieke) aandacht te vestigen op grensoverschrijdende milieuproblematiek.

1972

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Niels Abcouwer en Rachel de Haan uit Lelystad, die elkaar leerden kennen in het jaar dat de provincie Flevoland werd ingesteld.

tekst & foto Jan Remmert Fröling

Jullie zijn allebei al jaren actief voor de partij; Niels heeft zelfs een Jet de Bussy-penning gekregen voor zijn tomeloze inzet!

Rachel – “Zeker. Niels is vanaf de instelling van de provincie Flevoland in 1985 tien jaar Statenlid geweest namens D66. En daarvoor was hij al actief voor D66 Lelystad...”

Niels – “... en Rachel was tussen 1990 en 1994 raadslid voor D66 in Lelystad. En omdat we allebei geen types zijn die de club na een vertegenwoordigende functie laten voor wat-ie is, zijn we daarna gewoon actief gebleven. In allerlei ondersteunende functies, zoals in het afdelings- en regiobestuur.”

Rachel – “We verrichten trouwens nog steeds allerlei hand- en spandiensten, bijvoorbeeld in verkiezingstijd als de verschillende commissies bemenst moeten worden. Vooral dat posters plakken in weer en wind is altijd erg feestelijk.”

Wanneer leerden jullie elkaar kennen?

Niels – “Daarvoor moeten we weer terug naar 1985. Dat jaar werd besloten dat Flevoland per 1 januari 1986 de twaalfde provincie van Nederland werd, dus er moest een provinciale bestuurslaag komen. Een superdrukke periode want alle politieke partijen moesten met stoom en kokend water hun programma's en lijsten samenstellen. In dat jaar zijn we ook allebei van onze toenmalige partners gescheiden.”

Rachel – “Onze eerste kennismaking was tijdens een afdelingsborrel in Lelystad. Niels zat toen in het

afdelingsbestuur. De secretaris, een dame waarmee ik bevriend was, woonde bij me in de buurt en vroeg of ik zin had om mee te gaan naar die borrel. En daar zat Niels, een rustige meneer met een vriendelijke stem. Ik vond hem meteen aardig. Ik ben dat jaar ook meteen lid geworden van D66. Vanwege de standpunten en de leuke mensen natuurlijk, niet vanwege Niels, haha.”

Waren jullie meteen een koppel?

Niels – “Het heeft toch nog vrij lang geduurd – te lang naar de mening van Rachel – voordat we echt met elkaar verder gingen. We hebben in totaal vier kinderen uit onze eerdere relaties en dan ga je niet direct na een scheiding intensief plannen maken met een ander. We hebben daarom eerst nog zo'n zeven jaar een latrelatie gehad...”

Rachel – “... heel comfortabel, op loopafstand.”

Niels – “Daarna is Rachel bij me ingetrokken en een jaar later zijn we getrouwd.”

Rachel – “En vanaf dat moment was niet alleen D66, maar ook ons huis en huishouden een gezamenlijk project!”

OPROEP:

Heeft u uw partner ook leren kennen bij D66?

En willen jullie samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

1973

De vierde stroming in Nederland

Aan het begin van de jaren zeventig richt D'66 zich, onder leiding van fractievoorzitter Jan Terlouw en partijvoorzitter Jan Glastra van Loon, op het formuleren van ideologische grondslagen. De partij zou de ‘vierde stroming’ moeten worden – in de traditie van vrijzinnige, radicale en links-liberale voorgangers – naast de sociaaldemocratie, de christendemocratie en het liberalisme.

ondertussen in... Limburg

D66-Statelid Marlou Jenneskens voor het
Gouvernement, het provinciehuis van Limburg

Na de Provinciale Statenverkiezingen van 20 maart gebeurde er iets unieks in Limburg: er werd een extraparlamenteair college gevormd. Redacteur Lianne van ’t Riet reisde af naar Maastricht en sprak erover met D66-Statelid Marlou Jenneskens. “We kregen het sterke vermoeden dat de posities al waren weggegeven.”

tekst & foto’s Lianne van ’t Riet

Vanaf station Maastricht wandelen we richting de Maas voor een kop koffie in de september. Samen met fractievoorzitter Leon Vaessen en voormalig gedeputeerde Hans Teunissen vormt Marlou Jenneskens de driekoppige D66-fractie in de Provinciale Staten van Limburg. “In deze provincie heeft D66 op 20 maart het beste resultaat behaald. Dat is pijnlijk genoeg, dat we hier het minst hebben verloren (1 zetel verlies, red.). Maar we zijn er trots op. In de campagne hebben we samen met alle lokale afdelingen heel goed en hard gewerkt. Dat is niet alleen goed geweest voor de verkiezingen; we hebben er ook veel jonge aanwas en enthousiaste leden aan overgehouden. Dit motiveert enorm om verder te bouwen aan onze vereniging. Misschien is dat in de Randstad vanzelfsprekender, maar hier ligt alles behoorlijk verspreid. Samen verder, dat is mijn doel deze vier jaar: werken aan talentontwikkeling, inhoudelijke samenwerking, korte lijnen én gezellige borrels.”

Geen zakenkabinet
Na de verkiezingen gebeurde er iets bijzonders in Limburg: er werd een extraparlamenteair college gevormd. Mét een gedeputeerde namens Forum

voor Democratie (FvD). Deze partij werd in veel provincies de grootste, maar meebesturen doen ze alleen hier, in Limburg. Hoe kwam dit college tot stand? De zittende collegepartijen – D66, PvdA, CDA en VVD – zouden met GroenLinks een nipte meerderheid halen, maar dat was voor CDA en VVD niet genoeg, vertelt Jenneskens. Zij stonden open voor samenwerking met PVV of FvD. Maar dat wilden D66, PvdA en GroenLinks niet. “Uiteindelijk is het konijn van een extraparlamenteair college uit de hoge hoed getoverd. Voor ons kwam het als een verrassing. Geen partijen-coalitie, ook geen zakenkabinet, maar een provinciebestuur dat op zoek gaat naar verschillende meerderheden, passend bij elk thema.” De invulling van de posities ging bijzonder snel. “We kregen het sterke vermoeden dat de posities al waren weggegeven”, zegt Jenneskens. Twee posities waren voor het CDA, één voor de VVD, één voor FvD, en mogelijk één voor de PVV. Uiteindelijk is de laatste plek ingenomen door een oud-wethouder van GroenLinks, tot verbijstering van haar eigen partij.

Geen draagvlak, geen steun
D66 Limburg ziet democratische vernieuwing als een mooie kans, maar dat geldt niet voor het college zoals dat nu gevormd is, zegt Jenneskens. “Wij steunen dit college niet. In de Staten was er geen draagvlak voor het proces. Een extraparlamenteair college kan werken, maar daar zijn twee belangrijke elementen voor nodig: unanimiteit en onafhankelijkheid. Op het moment dat de lijsttrekkers van de vier grootste partijen in een college zitten, is dat niet meer aan de orde; dan heb je eigenlijk gewoon een coalitie. Wij zijn benieuwd hoe dit uitpakt. Meer initiatiefvoorstellen? Een andere manier van besluitvorming? Of gewoon dezelfde manier van werken als in een coalitie, behalve dat men het zo niet wil noemen?” In het programma komen wel elementen terug die D66 belangrijk vindt en die in haar eigen verkiezingsprogramma staan. Bijvoorbeeld een plan over het provinciaal woonbedrijf, door Jenneskens zelf geschreven. “De provincie heeft veel geld door de verkoop van Essent. Dit kan ingezet worden in de vorm van een fonds voor de bouw van woningen, met name voor senioren en starters. Er wordt relatief weinig in Limburg geïnvesteerd. Als provincie kunnen wij zelf de belegger zijn en het geld inzetten ter verbetering van deze regio.” Klimaat en duurzaamheid spelen een grote rol in de provincie. Met name door de vele agrarische bedrijven die hier gevestigd zijn. Door de stikstofproblematiek liggen veel woningbouwprojecten stil. Jenneskens: “Het plan van ons Kamerlid Tjeerd de Groot om de

Zetelverdeling Limburg

- CDA 9 (-2)
- FvD 7 (nieuw)
- PVV 7 (-2)
- VVD 5 (0)
- SP 4 (-4)
- GroenLinks 4 (+2)
- PvdA 3 (-1)
- D66 3 (-1)
- Lokaal-Limburg 2 (+1)
- PvdD 2 (+1)
- 50Plus 1 (0)

veestapel te halveren, zorgt hier voor interessante discussies. Maar ik sta er wel achter.”

“Ook als we het niet eens zijn over het probleem, kan de oplossing een goed idee zijn”

Schone taak
We wandelen verder naar het Gouvernement, dat ten dele op een eiland in de Maas gevestigd is. In dit provinciehuis van Limburg staat de tafel waaraan het Verdrag van Maastricht in 1992 werd ondertekend. Bijzonder detail: Jenneskens werd geboren op de dag dat hier de eerste onderhandelingen over het Verdrag begonnen, op 9 december 1991. “En op diezelfde plek hier heb ik mijn *maiden speech* uitgesproken. Als inwoner van de meest Europese stad van Nederland is het bijzonder om op die manier met een stukje van de Europese geschiedenis verbonden te zijn.” Op 4 oktober zal hier de eerste vergadering van het nieuwe politieke jaar plaatsvinden. Dan staat onder andere de energietransitie op de agenda. Een spannend onderwerp met sterk uiteenlopende standpunten, zegt Jenneskens: “Een collega-Statelid van Forum voor Democratie vindt CO2 geen probleem. Dat is echt een fundamenteel andere kijk op de wereld: daar schrik ik dan van. Maar ook als we het niet eens zijn over het probleem, kan de oplossing nog steeds een goed idee zijn. Om iets te bereiken voor Limburg, zal ik altijd proberen gezamenlijkheid te vinden, hoe moeilijk dat soms ook is.” Ze hoopt dat verandering, met name in het klimaatdebat, ook van buiten de politiek komt. Daarin ziet zij voor zichzelf als Statelid ook een rol weggelegd. “Ik zie het als mijn schone taak om mijn eigen generatie én de volgende generatie te betrekken bij de politiek en wat dat voor hen en hun omgeving betekent. Dit doe ik via sociale media, maar ook met werkbezoeken, gastlessen en door bereikbaar en benaderbaar te zijn voor iedereen.”

Op weg terug naar het station blijken de straten voor een deel afgesloten met hekken en staat er overal beveiliging. Aan de overkant van het water is in de verte geroep en gejuich te horen. Een grote menigte verplaatst zich richting de Sint Servaasbrug. Eenmaal op de brug is het duidelijk te zien: een klimaatmars. Honderden jongeren met protestborden banen zich een weg richting het centrum. Wellicht loopt hier de Nederlandse Greta Thunberg tussen. ■

1976

Het eerste Des Indes-beraad

Tijdens het eerste Des Indes-beraad, een heimelijke overleg tussen vertegenwoordigers van D’66, VVD en PvdA in Hotel Des Indes, wordt voorzichtig geschaafd aan het idee van een kabinet zonder confessionelen, zodat vrijzinnige thema’s zoals abortus en euthanasie bespreekbaar worden. Het beraad beïnvloedde de latere totstandkoming van het eerste paarse kabinet (zonder CDA) in 1994.

Debat over zelfbeschikkingsrecht

D’66-Kamerlid Elida Tuinstra dient een wetsvoorstel in dat de discussie over zelfbeschikking in een stroomversnelling brengt en de politieke scheidslijnen over vrijheid, normen en waarden en de rol van de staat blootlegt. Ze betoogt dat onder bepaalde zorgvuldigheidseisen hulp bij zelfdoding niet langer strafbaar dient te zijn. In 2001 zou D66-minister Els Borst hulp bij zelfdoding legaliseren.

1984

Hoe kun je als (politieke) vereniging maatschappelijke initiatieven steunen en er samen voor zorgen dat je idealen verwezenlijkt worden? Dat is een vraag die het Landelijk Bestuur van D66 zichzelf stelt in het Strategisch Plan voor de vereniging. In deze *Democraat* leggen we deze vraag ook voor aan Abdeluheb Choho, bestuursvoorzitter van VluchtelingenWerk Nederland.

Lees het Strategisch Plan op: d66.nl/leden

Besturen met idealen

Sinds februari 2019 is Abdeluheb Choho, voormalig D66-wethouder van Amsterdam, bestuursvoorzitter van VluchtelingenWerk Nederland. De vereniging bestaat dit jaar veertig jaar. Een gesprek over besturen, over veldwerk en over idealen. “Onze standpunten veranderen niet. De context wel.”

tekst **Jan Vincent Meertens**

interview

U was van 2014 tot 2018 wethouder (o.a. duurzaamheid) van Amsterdam. Ervaart u verschillen in doelmatigheid van de overheid, de politiek en van een goedbedoelenorganisatie? “Ja en nee. VluchtelingenWerk heeft 65.000 donateurs, we krijgen financiering van overheden en van fondsen. Dat betekent voor een goedbedoelenorganisatie dat je iedere euro zes keer moet omdraaien en af moet wegen hoe je die optimaal kan inzetten. Dat is niet anders dan hoe het bij de overheid zou moeten zijn. Het ingewikkelde aan overheid en politiek is echter dat besluitvorming soms leidt tot een compromis. En dat is niet per se het meest efficiënte besluit. Bij onze organisatie is het per definitie zo dat een besluit moet gaan over hoe we die euro het beste kunnen inzetten voor ons doel, namelijk de belangenbehartiging en het ondersteunen van vluchtelingen. Wat ook bijzonder is: hier werken mensen vanuit bevlogenheid, passie en overtuiging. In die zin verbinden onze 14 duizend vrijwilligers en onze ruim duizend betaalde medewerkers zich echt aan het doel waar wij aan werken.”

VluchtelingenWerk heeft een heel palet aan standpunten; 33 staan er op de website. Staan die weleens ter discussie? “Het fundamentele doel is dat wij asielzoekers in een asielprocedure en statushouders bij hun inburgering ondersteunen. Wij willen de belangen van vluchtelingen in het politieke klimaat verbeteren. Die standpunten veranderen niet. De context verandert wel. Denk aan de opkomen-de polarisatie, het verharde politieke klimaat

“De kranten stonden vol met berichten over mensen die tegen de komst van vluchtelingen waren, maar het aantal vrijwilligers en donateurs bij ons verdubbelde”

ten aanzien van vluchtelingen, veranderende wetten en regelgeving. In die veranderende context moeten wij iedere keer opnieuw keuzes maken. Maar het fundamentele doel – wij bestaan dit jaar veertig jaar – is niet anders dan veertig jaar geleden.”

Wat zijn de consequenties van die veranderende context?

“De kranten stonden in 2015 en 2016 vol met berichten over mensen die tegen de komst van vluchtelingen waren. Het leek erop dat Nederland deze vluchtelingen niet wilde opvangen. Het bijzondere is echter, dat naarmate er meer mensen naar Europa kwamen het aantal vrijwilligers en donateurs bij ons juist verdubbelde. Dus onze werkelijkheid is een andere dan die je in de kranten vindt. Ik ben een optimist en ik geloof sterk dat Nederlanders nog steeds vinden dat vluchtelingen een plek moeten krijgen in Nederland. Het CBS (*Centraal Bureau voor de Statistiek, red.*) bevestigt dat dat voor ruim 75 procent van de Nederlanders geldt. En dat is natuurlijk de context waar wij houvast aan ontnemen. Tegelijkertijd wordt ons werk wel bemoeilijkt. Vrijwilligers vinden het soms lastig om op een verjaardagsfeestje te vertellen dat ze vrijwilliger bij ons zijn. Omdat ze dan bekritiseerd of soms zelfs aangevallen worden. In de politiek worden wij soms bekritiseerd omdat wij de belangenbehartiger én de uitvoerder van beleid zijn. De verbinding met de brede samenleving is voor ons daarom zeer belangrijk.”

interview

Wat is daarbij uw rol als bestuursvoorzitter? “Ik vind dat onze samenleving – zowel de Nederlandse als de Europese – het vraagstuk rond vluchtelingen een keer, laat ik zeggen, gróót moeten aanpakken. Want het beeld is nu dat we met een optelsom van allerlei kleine maatregelen denken dat grote vraagstuk effectief aan te pakken. Maar dat gaat zo niet lukken. Dus door het gesprek met de samenleving, met de politiek en met de overheid aan te gaan, hoop ik een beweging op gang te krijgen richting échte oplossingen, want het vraagstuk zal altijd blijven bestaan.”

U bent politicus geweest. Hoe verhouden de idealen van VluchtelingenWerk zich tot de sociaal-liberale idealen die u heeft?

“Het opkomen voor rechtsgelijkheid; het stimuleren van de eigen kracht van mensen; het opkomen voor mensen die niet zelfstandig een positie kunnen verwerven en daarbij hulp nodig hebben. Dat zijn allemaal principes die wij hier aanhangen. Dus ja: mijn sociaal-liberale overtuigingen sluiten naadloos aan bij de functie die ik nu mag bekleden. Ik denk overigens dat onze organisatie en onze principes aansluiten bij wat verschillende politieke partijen daarover zeggen. VluchtelingenWerk is een onafhankelijke organisatie maar tegelijkertijd zijn wij zo geïntegreerd in de asiel- en vluchtelingenketen dat we daar ook echt onderdeel van uitmaken. Vanuit die gedachte ben ik er trots op dat wij een stevige positie hebben in die keten. We zitten in ieder asielzoekerscentrum en we werken voor 70 procent van de gemeentes in Nederland.”

Dit is een zware bestuurlijke post. Krijgt u wel voldoende van het veldwerk mee?

“Te weinig. Toen ik hier begon, ben ik drie maanden langs vele azc’s (*asielzoekercentra, red.*) geweest, en heb ik heel veel vluchtelingen, statushouders en vrijwilligers gesproken. En onze netwerkpartners, natuurlijk. Maar al heel snel kom je daarna in die bestuurlijke rol terecht, waardoor je verder van het veld af komt te staan. Terwijl ik juist ‘ja’ heb gezegd tegen deze rol omdat ik me zo betrokken voel bij de mensen voor wie wij ons inspannen. Als wethouder had ik ingevoerd dat ik één dag per week geen interne afspraken had; alleen externe afspraken met Amsterdammers. Dat heb ik hier – één dag per week alleen afspraken met vrijwilligers en vluchtelingen – nu ook ingevoerd.”

Wat heeft u in het bijzonder getroffen tijdens uw drie maanden veldwerk?

“Wat me erg is bijgebleven, is een bezoek aan het azc in Arnhem waar ik sprak met een aantal vrijwilligers. Een van die vrijwilligers ondersteunde een Afghaanse onderwijzeres. Zij werd door de IND, de naturalisatiedienst, gevraagd om te bewijzen dat ze onderwijzeres was geweest. Ik vind het altijd heel bijzonder, dat wij in Nederland verwachten dat er van alles op papier staat. Dat we dan vragen gaan stellen zoals: kun je een arbeidscontract of een salarisstrook overleggen? Die Afghaanse onderwijzeres had die documenten niet. Maar wat doet onze vrijwilligster? Die begint gewoon zelf met Afghanistan te bellen om die documenten, of enige vorm van bewijs, boven tafel te

1987

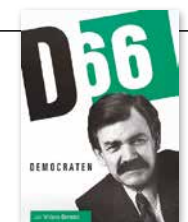
Voorhoeve bepleit een sociale VVD

VVD-voorman Joris Voorhoeve doet een ultieme poging de koers van zijn partij fundamenteel van richting te veranderen. Op het VVD-congres op 16 maart echoot Voorhoeve de hervormingsliberalen van de VDB, de Radicale Bond en zelfs van D66: de VVD zou een idealistische sociaal-liberale partij moeten worden. In 2010 verruimt hij zijn VVD-lidmaatschap voor dat van D66.

1989

D66 kiest voor liberalen in Europa

In 1989 maakt D66 uit pragmatische redenen een ingrijpend besluit: na tien jaar wikken en wegen sluit de partij zich aan bij de Partij van Europese Liberalen en Democraten (ELDR, later ALDE). Het neemt daarmee afscheid van de visie, sinds de eerste Europese verkiezingen in 1979, dat D66 niet past binnen een van de drie Europese fracties van socialisten, christendemocraten en liberalen.

krijgen. Dat zo'n vrijwilliger gewoon die drempel overstapt en naar een wildvreemd land gaat bellen. Dat die zich zo committeert aan een asielzoeker om te zorgen dat die kan blijven. Daar was ik erg van onder de indruk. Een ander voorbeeld is een Iraans echtpaar, zij tandarts en hij oogarts. Zij wilden dolgraag aan het werk. Ik sprak ze toen ze hier al negen maanden aan het wachten waren – getraumatiseerd en depressief. Niet alleen door de reden van hun vlucht, maar ook door die onzekerheid van dat wachten.

“De politiek reageert vanuit de waan van de dag. Maar zo lang er oorlog en geweld in de wereld is, zullen er ook vluchtelingen zijn”

“Beide voorbeelden typeren heel erg waar ons werk over gaat. Politici zeggen vaak: *het gaat om aantallen, het gaat om systemen*. Dan zeg ik: *ga eens gewoon met die mensen praten*. Dan weet je wat het betekent om anderhalf jaar te moeten wachten, dan weet je wat het is om alles achtergelaten te hebben, en dan zie je hoe gedreven deze mensen zijn om zo snel mogelijk in te burgeren. En dan zie je ook het optimisme van Nederland, van al die vrijwilligers die zich gewoon inzetten om hun bijdrage te kunnen leveren.”

Is er een typische VluchtelingenWerk-vrijwilliger? “Ik denk dat dat heel erg varieert. Het merendeel heeft wel een hogere leeftijd. Ook omdat wij vaak van hen vragen zich voor twee dagen in de week en voor een langere termijn te committeren. Maar wij hebben bijvoorbeeld ook een taalprogramma waarbij de vrijwilliger één-op-één een statushouder begeleidt, en daar zien we weer veel aanmeldingen van jongere mensen.”

Is er een manier waarop politieke verenigingen meer kunnen doen voor VluchtelingenWerk? En zou u dat wenselijk vinden? “Zeker. De politiek reageert te veel vanuit de actualiteit, vanuit de waan van de dag. Een politieke partij moet accepteren dat dit een onderwerp is dat over vijftig jaar ook nog speelt. Zo lang er oorlog en geweld in de wereld is, zo lang er landen zijn waar je niet kunt zeggen wat je wilt en je politiek vervolgd kunt worden, zullen er ook vluchtelingen zijn. Ik zou het goed vinden als politieke partijen de moed hebben om een positie in te nemen die over de lange termijn gaat, omdat dat de zekerheid geeft – ook aan organisaties zoals de onze – van een stabiel beleid. Ik maak mij ook grote zorgen over de kritiek die soms door partijen wordt geuit op het Vluchtelingenverdrag. Dit verdrag van de Verenigde Naties is met veel moeite tot stand gekomen en is een fundament van een beschaving die wij in Europa hebben. Om in tijden van polarisatie openlijk kritiek te hebben op het verdrag, dat Nederland eruit zou moeten stappen bijvoorbeeld, dat is prima voor het debat. Daar moet ruimte voor zijn. Maar ik verwacht daar dan ook een stevige reactie op. Namelijk dat dat een weg is die we als land absoluut niet in moeten willen gaan. Op individueel niveau, dus voor de leden van een politieke vereniging, zou ik willen zeggen: stop met de zwijgende meerderheid te zijn. Dat kan heel eenvoudig door onze berichten op sociale media te *liken* of te delen. Of word donateur of vrijwilliger. Laat zien dat het CBS gelijk heeft en dat 75 procent van de Nederlanders vindt dat vluchtelingen een plek moet krijgen in Nederland.” ■

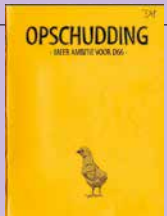
Paars (PvdA, VVD en D66)

Op 22 augustus treedt het eerste paarse kabinet aan. Een langgekoesterde D66-wens, met name van Hans van Mierlo. Hoewel premier Wim Kok het bij zijn aantreden 'een doorgewoond kabinet' noemt, vormt Paars-I het begin van een unieke liberale en sociaal-democratische samenwerking. Een kabinet zonder confessionelen bovendien, wat sinds 1918 niet meer is voorgekomen.

1994

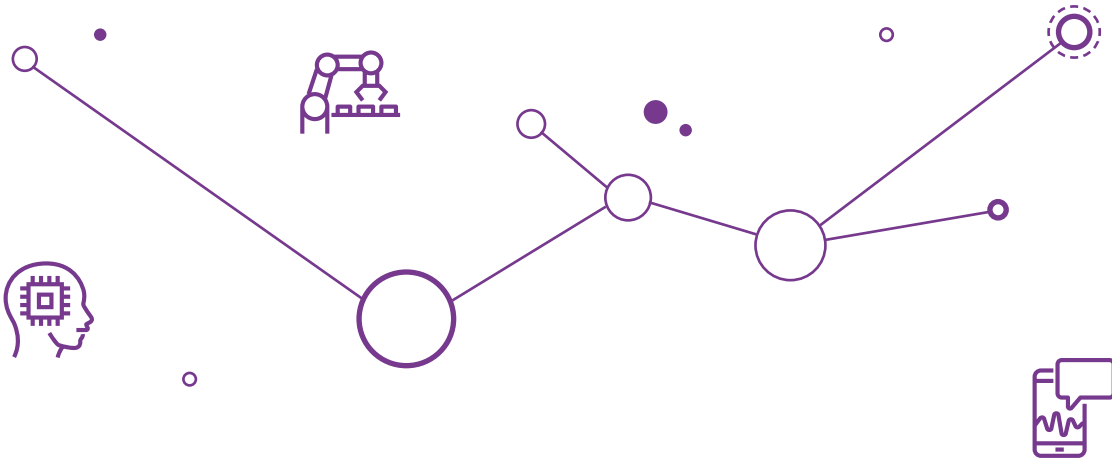

1998

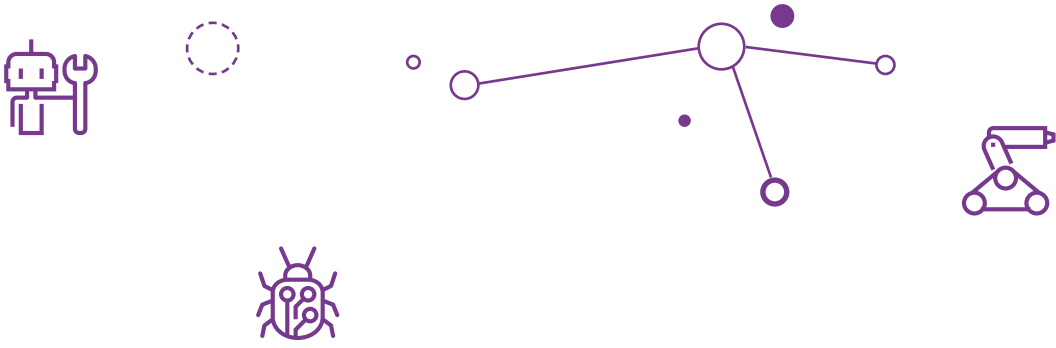
D66 officieel sociaal-liberaal

Op een doorgewoond partijcongres in november 1998 adopteren de leden van D66 een revolutionair plan. Het voorstel van *Opschudding* – een groep jonge D66'ers – om D66 vanaf nu sociaal-liberaal te noemen, wordt aangenomen. Na decennia zonder politieke of ideologische aanduiding door het leven te zijn gegaan, zijn de democraten nu opeens een sociaal-liberale partij.

Robotisering in goede banen

Robottechnologie verandert onze samenleving en ons werk. Hoe deze transitie uitpakt is niet volledig te voorspellen, maar de dreiging van een scheve balans in het voordeel voor hoger opgeleiden is erg groot. Als kansen dusdanig ongelijkmatig verdeeld zijn of dreigen te worden, ligt er een taak voor de overheid om in te grijpen, betoogt Susanne Dallinga.

Transitiefases door nieuwe technologie zijn niet gemakkelijk. Ze gaan gepaard met kansen, maar ook met onzekerheid. Wie garandeert dat ieders werk behouden blijft? Komen die nieuwe kansen wel gelijkmatig terecht bij iedereen? Die vragen spelen nu door robotisering en *artificial intelligence*, maar speelden ook bij eerdere technologische transities. Zo bracht de industriële revolutie in de negentiende eeuw technologische vooruitgang, maar ook eentonig fabriekswerk voor arbeiders onder slechte omstandigheden en een groot woningtekort in de steden. Dit bewoog de politiek – met name het ‘kabinet der sociale rechtvaardigheid’ (1897-1901) van Nicolaas Pierson – tot een hele reeks van sociale wetgeving op het gebied van wonen, onderwijs, ongevallen en ziekte. Daarmee herstelde de overheid de balans in de verdeling van opbrengsten van de enorme vooruitgang.

Of het nu gaat over de introductie van de stoommachine, elektriciteit, de verbrandingsmotor of de computer: keer op keer was de invloed van technologie niet te voorspellen. Maar achteraf zien we dat politieke sturing wel degelijk nodig was om de gevolgen van nieuwe technologie op te vangen. Sturing die nodig was om een scheve balans te voorkomen en om de vruchten van technologie ten goede te laten komen aan zoveel mogelijk mensen.

Meer werk, minder kansen

Regelmatig rijst de vraag of het nu niet anders is. Of robottechnologie niet zodanig disruptief is, dat het deze keer niet lukt om de maatschappelijke baten gelijk te verdelen. Dat we, wellicht, voorbijgestreefd worden omdat robots straks veel meer kunnen dan wij zelf. Voorlopig is massale werkloosheid als gevolg van robotisering echter niet aan de orde. Recent onderzoek van de Universiteit Utrecht laat zelfs zien dat digitalisering en robotisering tot nu toe eerder *meer* dan *minder* werk heeft opgeleverd. En dat bepaalde sectoren juist staan te springen om zowel meer personeel als om (productiviteitsverhogende) robots.

Maar het zou naïef zijn om te denken dat robotisering voor iedereen dezelfde kansen oplevert. Want ook al vermindert robotisering misschien niet de totale hoeveelheid werk, het zet de arbeidsmarkt wel flink in beweging. Bepaalde banen en vooral bepaalde taken zullen verdwijnen als gevolg van automatisering, en voor veel nieuwe banen zullen andere vaardigheden nodig zijn. Een lasrobot bijvoorbeeld kan uitvoerend werk overnemen van een lasser, maar levert ook twee nieuwe functies op: een programmeurfunctie (waarvoor inhoudelijke kennis nodig is) en een operatorfunctie (voor het bevoorraden en leeghalen van de robot). Robotisering kan ook zorgen voor meer onzekerheid op de arbeidsmarkt: het versterkt taakuitsplitsing en daarmee de mogelijkheid om mensen los in te huren voor één opdracht (‘flexwerk’), het vermindert de

hoeveelheid werk in het middensegment van de arbeidsmarkt (zie het voorbeeld van de middelbaar opgeleide lasser) en het versterkt de kans op periodes van tijdelijke werkloosheid door de snelle technologische veranderingen en de daaraan gekoppelde wisselende vraag.

Hoog- versus laagopgeleid

Voor hoger opgeleiden zal het relatieve aandeel werk stijgen ten opzichte van werk voor middelbaar en lager opgeleiden. Banen waarvoor academisch denkniveau wordt gevraagd, bevatten namelijk de minst ‘routinematige’ taken, wat ze minder vatbaar maakt voor automatisering. Of dit nu fysiek werk is of denkwerk. Hoger opgeleiden passen zich bovendien gemakkelijker aan als hun taken veranderen, mede omdat ze vaker aanvullende cursussen en opleidingen volgen. En loonstijging heeft zich, mede door de inzet van technologie, in de afgelopen twintig jaar eigenlijk alleen bij hoogopgeleiden voorgedaan.

De politiek moet hierin verantwoordelijkheid nemen. Niet alleen vanwege productiviteit, maar vooral omdat het getuigt van sociale rechtvaardigheid

Kansen om te profiteren van robotisering zijn dus ongelijk verdeeld. Hoewel we niet kunnen voorspellen hoe een toekomst met robots er uitziet, zijn er wel alarmerende signalen die de aandacht van de politiek vragen. Want als kansen keer op keer ongelijk uitpakken, als meer mensen afhankelijk worden van steun van de overheid en de ontevredenheid groeit, dan is het aan de politiek om verantwoordelijkheid te nemen. Niet alleen omdat het tot meer productiviteit leidt, maar vooral omdat het – net als bij transities in het verleden – getuigt van sociale rechtvaardigheid. En die productiviteitsstijging hebben we overigens ook hard nodig om ons sociale vangnet intact te houden nu de kosten van de vergrijzing op het werkende deel van Nederland gaat drukken.

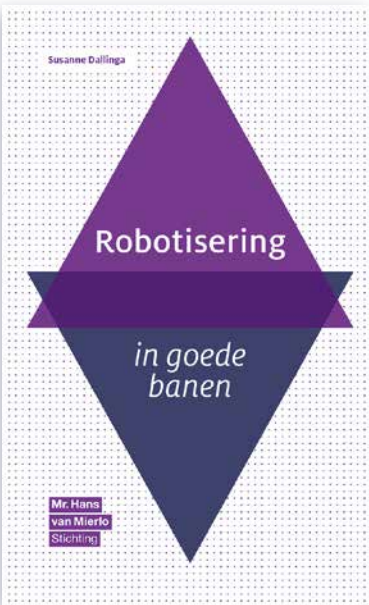
Wat moet de politiek doen? Iedereen moet zo veel mogelijk in staat worden gesteld van waarde te zijn op de arbeidsmarkt. Leren op school én op de werkvloer speelt hierbij een grote rol. Dat meer inzet gewenst is, blijkt uit onderzoeksresultaten van de Commissie vraagfinanciering mbo over de deelname aan post-initieel onderwijs: juist de kwetsbare groepen – lager opgeleiden en werknemers met een flexibel arbeidscontract – blijven hierbij achter. Terwijl robottechnologie juist voor kwetsbare groepen een positief effect kan hebben op hun waarde voor de arbeidsmarkt, zoals bijvoorbeeld het TNO-onderzoeksprogramma ‘Mensgerichte technologie’ laat zien.

Dus: overheid, treed op!

De arbeidsmarkt moet dus mee ontwikkelen en dat gaat niet vanzelf. Dus: overheid, treed op! Voorkom dat de kloof tussen hoger en lager opgeleiden verder groeit. Stel een algemeen leerfonds in voor alle werkenden en investeer in bedrijfsvakscholen. Maak informele vormen van leren, zoals *virtual gaming*, ook volwaardig met een certificaat. Maak het basis- en voortgezet onderwijs *robotproof*, met meer aandacht voor beroepsoriëntatie, en met lessen in technisch tekenen, robotica, logica en filosofie. Investeer meer in fundamenteel en cross-sectoraal onderzoek, bijvoorbeeld in sociale robotica. Kortom, werk aan een toekomst waarin robottechnologie ons helpt productiever te zijn zonder dat dit de ongelijkheid in de samenleving vergroot. Waarin de voordelen van robots niet alleen landen bij de *happy few*, maar bij iedereen. ■

Susanne Dallinga is medewerker van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Het essay *Robotisering in goede banen* is te bestellen via: **vmswebshop.nl**
De publicatie is ook als PDF te downloaden via: **vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties**

5 november
Van Mierlo Symposium

Scheidslijnen in de samenleving?

Op dinsdagmiddag 5 november vindt het jaarlijkse Van Mierlo Symposium plaats. Dit jaar gaat het symposium over scheidslijnen in de samenleving.

Kim Putters, directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau, houdt de keynote lezing naar aanleiding van zijn recente

boek *Veenbrand: Smeulende kwesties in de welvarende samenleving*. Hierin analyseert Putters hoe de nieuwe samenleving zorgt voor kansen, maar ook leidt tot ongemak, onzekerheid en conflicten. **Ingrid Robeyns**, hoogleraar Ethiek van Instituties aan de Universiteit Utrecht, reageert op Putters' lezing vanuit het perspectief van rechtvaardigheid. Tot slot is er een panelgesprek met socioloog **Iliass El Hadioui** en onderwijs-wethouders **Said Kasmi** (Rotterdam), **Simone Kukenheim** (Amsterdam) en **Marianne de Bie** (Breda) over oplossingen en de weg vooruit. Het symposium vindt plaats in het Koninklijk Instituut van Ingenieurs in Den Haag.

Aanmelden / meer info:
vanmierlostichting.d66.nl/van-mierlo-symposium-2019

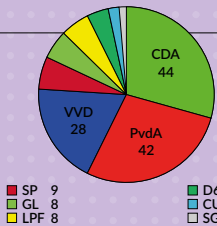
12 december
Migratiesymposium

Migration and midsize cities: challenge or chance?

Op donderdag 12 december organiseert de Mr. Hans van Mierlo Stichting in samenwerking met het European Liberal Forum een symposium over migratiebeleid in middelgrote steden in vergelijkend Europees perspectief. Steden zoals Zoetermeer en Mechelen. Het symposium volgt op de recente studie *New in Europe: A vision on migration*. **Bart Somers**, burgemeester van Mechelen en winnaar van de *World Mayor Prize 2016* is gastspreker. Het symposium vindt plaats in de Dutch Innovation Factory in Zoetermeer.

Aanmelden / meer info:
vanmierlostichting.d66.nl/agenda

2004

Het sociaal-liberale moment

In 2004 trachten VVD, D66, PvdA en GroenLinks, allen op hun eigen manier, nieuw elan te geven aan de sociaal-liberale traditie. Hiermee wordt gebroken met een langere ‘trend’ die de Nederlandse politiek kenmerkt, namelijk een beweging naar de flanken. Hoewel niet geslaagd, is dit een bijzondere en ondergewaardeerde episode in de recente politieke geschiedenis.

De hervormingsagenda

In 2006 lijken de sociaal-liberalen na vier verkiezingsnederlagen op rij op sterven na dood. D66 behaalt bij de Tweede Kamerverkiezingen van dat jaar slechts drie zetels, met Alexander Pechtold als lijsttrekker. Toch wordt er een nieuwe reden van bestaan gevonden: het realiseren van een brede hervormingsagenda op het gebied van sociale zekerheid, arbeidsmarkt en woningmarkt.

2006

Op 6 oktober 2018 nam het D66-congres de resolutie **Democratie van Nu** aan. Hoe staat het nu met die democratische vernieuwing? Wat gebeurt er landelijk, wat gebeurt er lokaal en wat kunt u zelf doen?

Meer inspiratie en voorbeelden vindt u op: d66.nl/update-democratie-van-nu

7x Democratie van Nu

Resolutie Democratie van Nu

Op 6 oktober 2018 nam het D66-congres de resolutie Democratie van Nu aan, waarin de partijvisie op democratische vernieuwing van ons staatsbestel is uitgewerkt.

Lees de 18 voorstellen via: d66.nl/democratie-van-nu-aangenomen

Den Haag: Divers

D66-Tweede Kamerleden Joost Sneller & Monica den Boer:

“De D66-fractie in de Tweede Kamer is volop aan de slag met democratisering. Zo is ons voorstel over een **algoritmemeldplicht voor de overheid** inmiddels aangenomen. Daarnaast hebben wij duidelijk gemaakt dat wij voorstander zijn van een **correctief bindend referendum**; later dit jaar besluit het kabinet of zij met een voorstel hiervoor komt (en zo niet, dan zullen wij zelf initiatief nemen). Ook aan andere tegenmachters (*checks and balances*) wordt gedacht. **Onderzoeksjournalistiek** krijgt een stevigere plek als taak van de publieke omroep door deze expliciet in de

Mediawet vast te leggen. Bovenop de miljoenenimpuls die onderzoeksjournalistiek dankzij het regeerakkoord jaarlijks krijgt, krijgen lokale en regionale omroepen extra geld om journalisten aan te nemen. Daarnaast is Kajsa Ollongren als minister van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk voor het vervolg op de aanbevelingen van de Staatscommissie Parlementair Stelsel (commissie-Remkes). Zij heeft aangekondigd het **kiesstelsel te vernieuwen** (*het eerste punt uit de resolutie Democratie van Nu, red.*), waarbij de kiezer (onder meer) straks een stem kan uitbrengen op een partij of op een individuele kandidaat. Ook heeft de minister het **programma Democratie in Actie** gestart, waar 11 miljoen voor beschikbaar is.”

Amsterdam: Burgerfora

D66-raadslid Jan-Bert Vroege:

“Als dit initiatiefvoorstel wordt aangenomen, krijgen Amsterdammers de mogelijkheid om een burgerforum aan te vragen over een politiek gevoelig onderwerp. Bijvoorbeeld over het dossier met de naam de ‘Sprong over ’t IJ’, dat gaat over de vraag of de hoofdstad voor een brug of tunnel over het water moet kiezen. Hoe werkt het? De leden van een burgerforum worden gekozen door loting. Hierdoor komen (ook) Amsterdammers aan het woord die misschien normaal gesproken niet de politiek opzoeken. Deze gelote Amsterdammers discussiëren en verdiepen zich een tijdlang in het onderwerp en komen vervolgens met een advies voor de gemeenteraad.”

2013

De afschaffing van het verbod op godslastering

In 2013 wordt op initiatief van D66 het in 1931 ingestelde verbod op godslastering afgeschaft, als onderdeel van een decennialang streven van liberalen, humanisten en vrijzinnigen naar een gelijke behandeling tussen levensbeschouwingen. Het debat over moraal en godslastering legt scherpe tegenstellingen bloot, waarbij de confessionele partijen hevig verzet tonen.

Breda: Interne Democratie

D66-congres

Naast de congressessie over Democratie van Nu, kunt u op 9 november ook aanschuiven bij de sessie Interne Democratie, over het functioneren van de partijdemocratie van D66. De Werkgroep Interne Democratie heeft op het vorige congres breed

ideeën opgehaald; op dit congres willen we de richting en mogelijke voorstellen verder bespreken. Deze kunnen op het voorjaarscongres van 2020 ter stemming worden gebracht. We richten ons op drie hoofdlijnen: kiezen van kandidaten op lijsten; besluit- en meningsvorming op congressen; en vertrouwen in de processen. Meer info: d66.nl/congres-110

Utrecht: Burgeragendering

D66-raadslid Has Bakker:

“Met slechts 100 handtekeningen kunnen Utrechters een onderwerp op de politieke agenda zetten. Mijn initiatiefvoorstel voor zo’n burgeragendering is in december 2018 met een meerderheid aangenomen. Utrechters konden al via een burgerinitiatief een concreet voorstel aan de raad voorleggen door 250 handtekeningen in te dienen. Het burgerinitiatief gaat daarmee verder dan de burgeragendering, maar vereiste voor burgers relatief veel voorbereiding. Met dit nieuwe instrument is het politieke debat daarom weer wat toegankelijker geworden. Doel is de betrokkenheid van Utrechters bij de lokale politiek te vergroten. Bijzonder daarbij is dat voor zowel de burgeragendering als het burgerinitiatief Utrechters vanaf 12 jaar hun handtekening mogen zetten.”

Groningen: Omgekeerde Right to Challenge

D66-raadslid Wieke Paulusma:

“Tijdens de jaarlijkse Politieke Tweedaagse van D66 in september won ik de prijs voor het beste Politieke Idee 2019. Wat dat idee inhoudt? De Right to challenge is het recht om uit te dagen. Dat idee was er al, een middel waarmee bewoners taken overnemen omdat ze denken dat het anders, slimmer, beter

en/of goedkoper kan. Zij dagen daarmee de gemeente uit. Maar dat idee kunnen we ook omkeren. Ik zeg: laat de overheid inwoners zelf maar eens ‘challengen’: *Doen wij het goed genoeg? Mogen we de groenvoorziening nog een periode doen? Of kunt u het beter?* Daarvoor moet je als gemeente laten zien wat je doet, voor welk bedrag en wat het effect is. Het achterliggende idee is transparantie en wederzijds begrip creëren tussen burgers en gemeente.”

Brussel: Europese Conferentie Democratisering

D66 in Europa / Renew Europe

Renew Europe, de (nieuwe) liberale fractie in het Europees Parlement waar D66 deel van uitmaakt, heeft na de Europese verkiezingen bedongen dat er een grote conferentie over democratisering moet worden georganiseerd, uitdrukkelijk gericht op het betrekken van Europese burgers. Deze conferentie moet in 2020 van start gaan en duurt twee jaar. De conferentie is bedoeld om democratische vraagstukken te behandelen en om burgers én het maatschappelijk middenveld daarin te betrekken. Een van die vraagstukken is de belangrijke en langgekoesterde wens van het Europees Parlement om het recht van initiatief te krijgen. Meer informatie over deze Europese Conferentie volgt later dit jaar. ■

De Bilt: Digitaal inwonerpanel

D66-raadslid Donja Hoevers:

Haar motie, waarin ze het college oproept een digitaal inwonerpanel te introduceren op basis van loting, werd dit voorjaar met een meerderheid aangenomen. Uit Hoevers’ spreektekst: “We willen graag dat er een zo representatief mogelijke groep komt, met mensen die door de gemeente gevraagd worden om deel te nemen. Zo bereik je ook

de mensen die graag mee willen denken, maar niet weten hoe ze dat moeten organiseren. Dit sluit heel goed aan bij onze visie op kansen voor iedereen. (...) We kiezen voor een digitaal panel omdat dat bij deze tijd past en het een snelle manier van interactie kan opleveren. We realiseren ons dat niet iedereen de digitale weg even goed kent, maar gaan er vanuit dat er altijd de bereidheid is tot ondersteuning vanuit de gemeente hierbij.”

Handreiking

Sommige voorstellen uit Democratie van Nu kunnen alleen via landelijke wetgeving worden ingevoerd. Maar voor andere geldt dat ze relatief eenvoudig in de lokale praktijk kunnen worden gebracht. Daarvoor heeft D66 een handreiking opgesteld met negen voorstellen die bij uitstek geschikt zijn voor de lokale politiek. Op de website en in deze handreiking vindt u ook zes uitgewerkte voorstellen (moties en initiatiefvoorstellen) die u vandaag nog kunt lanceren in uw gemeente!

Download de handreiking via: d66.nl/handreiking-democratie-van-nu

Heeft u zelf een goed idee of een mooi democratisch succes behaald? Mail het naar: democratievannu@d66bestuur.nl

2017

Negentien zetels én in het kabinet

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 boekt D66 een historische verkiezingsoverwinning. Na ruim tien jaar hameren op hervormingen, ‘constructief’ oppositie voeren en politieke strijd met de PVV van Geert Wilders, keert D66 met negentien Kamerzetels én regeringsdeelname terug in het centrum van de macht.

foto Jeroen Mooijman

Pride 2019

Op zaterdag 3 augustus vond de jaarlijkse botenparade tijdens Amsterdam Pride plaats.

D66, VVD, CDA, SP en PvdA voeren dit jaar voor het eerst mee op een gezamenlijke 'politieke boot' met het thema *Unity for the Community*. Het overkoepelende thema van deze Pride was *Remember the past, create the future* waarmee de Stonewall-rellen werden herdacht, die 50 jaar geleden in New York uitbraken en een scheidslijn vormen in de geschiedenis van de LHBT-beweging. Een jaar later, in 1970, werd de eerste Pride ter wereld georganiseerd in New York.

2020 markeert het 100ste geboortjaar van rechtsfilosoof en D66'er Jan Glastra van Loon.

Jan Glastra van Loon (1920-2001) was één van de ideologische inspirators van de democratische vernieuwingsideeën van D66 in de jaren zestig. En hij speelde midden jaren zeventig als partijvoorzitter, samen met partij-leider Jan Terlouw, een cruciale rol in de wederopstanding van de partij. Ter gelegenheid van zijn 100ste geboortjaar organiseren D66'ers Flip de Groot en Daniël Boomsma daarom

een aantal activiteiten en publicaties. Te beginnen met een bijeenkomst in Sociëteit De Witte in Den Haag in november.

Contact met de initiatiefnemers:
glastravanloon100jaar@gmail.com

D66

apeldoorn

Oproep D66 Apeldoorn 55 jaar

Op 22 februari 1967 werd in restaurant De Keizerskroon de afdeling D66 Apeldoorn opgericht. Een redactie van vier actieve leden is nu bezig haar geschiedenis te beschrijven: van 1966 tot en met 2021. Voor Apeldoornse leden die de afgelopen jaren zijn 'uitgewaaid' over Nederland hebben we de vraag of zij nog beschikken over interessant materiaal, zoals oude ledenbladen, foto's, knipsels etc. Mail naar Robert van Vliet: r.vliet@apeldoorn.nl of bel: 06 - 511 79 679.

Route66

Meedoen aan Route66, het talentontwikkelprogramma van D66?

Route66 is een tweejarig talentontwikkelingsprogramma dat wordt georganiseerd door de deelnemers. Elk jaar ronden 20 'Routers' het traject af en stromen 20 nieuwe deelnemers in. Het programma richt zich op D66-leden tussen de 25 en 33 jaar. De inschrijving voor de nieuwe lichting (2020-2021) sluit op donderdag 14 november.

route66.d66.nl/meld-je-aan-voor-route-2020

Campagne-trainingen

Ben jij campaigner in je afdeling? Of wil je actief worden voor de D66-campagne en meewerken aan een sterk resultaat bij de TK2021 en GR2022? Het landelijk campagne-team organiseert dit najaar en komend voorjaar regelmatig campagne-trainingen. Je maakt een lokaal campagneplan. Leert het beste politieke verhaal maken. En leert alles over het activeren van leden. Benieuwd? Informeer bij je lokale campagne-coördinator (ga naar MijnD66.nl en klik op 'Doe mee!') of stuur een mailtje naar campagne@d66.nl

Regiocongressen

Dit najaar vonden diverse regiocongressen plaats door het hele land.

Op veel regiocongressen stond een belangrijk thema centraal. D66'ers in Gelderland en Zuid-Holland wisselden ideeën uit over

hoe meer mensen in de toekomst dezelfde kansen kunnen krijgen. En in Noord-Holland dachten D66'ers na over hoe je als toekomstpartij verandering en vooruitgang blijft aanjagen. Bij veel regiocongressen kon u ook in gesprek met landelijke politici. Zo praatte Rob Jetten de congresgangers bij over de politieke actualiteit in Den Haag en de prioriteiten voor de komende periode. En Pia Dijkstra en Sigrid Kaag gingen in Zuid-Holland in gesprek over hun portefeuilles. In Midden-

Nederland konden leden op de 'D66-markt' hun plek binnen de partij goed vinden doordat tal van themagroepen zichzelf presenteerden. Een ding hadden alle regiocongressen gemeen: het bruist van de energie. D66'ers willen aan de slag om hun provincie vooruit te helpen naar de toekomst en daar dragen deze dagen aan bij.

Leergang Politieke Vaardigheden

Deze zomer rondden 34 D66-politici uit Noord-Holland en Midden-Nederland de pilot Leergang Politieke Vaardigheden af.

De leergang betrof een pilot, waarbij regio Noord-Holland en regio Midden-Nederland (Utrecht & Flevoland) het praktische deel van de organisatie van de eigen leergang op zich namen. Denk aan de selectie van en de communicatie met deelnemers, en de organisatie van locatie en catering. Het Landelijk Bureau zorgde o.a. voor de programmaformats en voor trainers en begeleiders uit het D66-trainershuis. De leergang bestond uit vier bijeenkomsten van een dag. Het streven is dat deze Leergang Politieke Vaardigheden voor lokale en regionale

D66-politici jaarlijks in alle regio's beschikbaar komt. Door het organiseren van een eigen leergang, of door samen met een aantal regio's een gezamenlijke editie te organiseren.

Meer info: d66.nl/partij/d66academie
Vragen of contact: opleidingen@d66.nl

D66 Day of the Middle East 26 november

Save the date

Op dinsdag 26 november vindt de D66 Day of the Middle East plaats in het Humanity House in Den Haag.

De zevende editie van de jaarlijkse Dag van het Midden-Oosten staat in het teken van klimaatactivisme en -oplossingen in de regio.

Meer informatie: internationaal.d66.nl

Machteld Versnel-Schmitz

8 september 1940 - 29 juli 2019

Voormalig lid van de gemeenteraad van Utrecht, Provinciale Staten van Utrecht en van de Tweede Kamer namens D66.

Lees het volledige in memoriam op:
d66.nl/in-memoriam-machteld-versnel-schmitz

De toekomst van de rechtsstaat is het thema van de nieuwe editie van *idee*, het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. De toekomst van de rechtsstaat wordt voortdurend op de proef gesteld. Is er genoeg geld voor juridische bijstand? Hoe hard is de scheiding tussen politiek en rechtspraak? En hoe democratisch en toegankelijk is de rechtsstaat? Met bijdragen van o.a. Alex Brenninkmeijer, Herman Tjeenk Willink, Annelien Bredenoord en Geert Corstens.

Word abonnee, vanaf € 21 per jaar:
vanmierlostichting.d66.nl/idee

foto's Jeroen Mooijman

Congres 110 9 november 2019

📍 Chassé Theater, Breda

Pilot: Een congres dat voorziet in meer behoeften

Uit congresevaluaties blijkt dat leden graag meer ruimte willen voor goede besluitvorming, en tegelijkertijd meer ruimte willen voor interessante sessies, leerzame workshops en om andere D66'ers te ontmoeten. Ieder congres proberen we daar al zo goed mogelijk in te voorzien. Maar: een vol en divers programma leidt tot uitloop van sessies. Wanneer besluitvorming uitloopt, heeft dat gevolgen voor programma-onderdelen waar een ander lid juist speciaal voor is gekomen. Om dit op te lossen starten we tijdens congres 110 met een pilot: een congres met meer ruimte die voorziet in ieders behoefte. Wat betekent dit?

Meer ruimte voor goede besluitvorming

Tijdens congres 110 duurt de Algemene Ledenvergadering (ALV) de hele dag. Alle

Kom ook!

moties en amendementen worden behandeld in één zaal. Zonder parallelle sessies waarin verschillende moties worden voorbehandeld. Congresgangers kunnen nu dus aanwezig zijn bij de behandeling van iedere motie of amendement. Bovendien is er meer ruimte voor een rustig debat.

Meer ruimte voor inspirerende sessies en sprekers

In een andere zaal is gedurende de dag een ander congresprogramma gaande. Bezoekers kunnen daar luisteren naar sprekers, diepte-interviews bijwonen en talkshows bekijken. Bovendien is er in deze zaal geen programma op het moment dat er ook subsessies zijn.

Kijk voor het hele programma en alle congresstukken op: d66.nl/congres-110
Contact: congres@d66.nl

Michiel van der Eng

Bericht van de penningmeester:

Duurzame partij-financiën: een centrale risicoreserve

Op ons congres werken wij samen aan de toekomst van onze politieke vereniging. Een belangrijk onderdeel daarvan is het werken aan duurzame afspraken over financiën. Op dit congres bespreken we een aantal voorstellen tot wijziging van het huishoudelijk reglement. Het Landelijk Bestuur stelt o.a. voor om lokale en landelijke reserves samen te voegen in een centrale reserve die voor iedereen toegankelijk

is ten tijde van nood, zodat vrijgespeeld geld door de afdeling naar eigen inzicht kan worden uitgegeven.

Waarom en hoe werkt dit?

Bijna alle afdelingen houden reserves aan naast hun verkiezingsreserves. Dat geldt ook voor het Landelijk Bestuur. Samen dekken die reserves meer risico af dan we met zijn allen nodig hebben. We stellen daarom voor om één risicoreserve voor de hele vereniging te maken. Landelijk levert daar tweederde van en we vragen de afdelingen en regio's om daarvan een derde bij te dragen. Het bij afdelingen en regio's overgebleven geld is dan vrij besteedbaar om politiek te bedrijven.

(Stage-)vacatures

Altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toegaat?

Het Landelijk Bureau, het wetenschappelijk bureau en de politieke fracties hebben regelmatig stagevacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn. Daarnaast vindt u ook vacatures voor medewerkers en vrijwilligers op onze vacaturepagina: d66.nl/werken-bij-d66

VMS-Podcast

Luister naar de podcast van de Mr. Hans van Mierlo Stichting!

In de podcast-serie 'Appèl' zoekt de VMS de verdieping bij actuele politieke onderwerpen, altijd geïnspireerd door het sociaal-liberale gedachtegoed. Beluister via: Spotify, iTunes of: vanmierlostichting.nl/podcast

Voor een groen verenigingshuis

Ons verenigingshuis is volop in gebruik. Leden kunnen hier met elkaar de beste ideeën voor de toekomst uitwisselen en lokale vrijwilligers bouwen hier samen aan een nog sterkere vereniging. Het bruist van energie!

Nu willen we dat de energie in dit huis duurzamer wordt. Daarom gaan we zonnepanelen op het dak aanleggen. Om deze investering te doen, hebben we jouw steun hard nodig.

Doneer snel via
d66.nl/zonnepanelen

Ledenpagina

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar MijnD66.nl en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'contributie' en uw 'lidnummer' (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'gift'. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of ga naar wordlid.d66.nl

Maak kennis met D66

D66 organiseert regelmatig een kennismakingsbijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Alle leden zijn welkom; als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 110) is op zaterdag 9 november 2019 in Breda. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u meedoen met onze campagnes? Neem contact op met ons campagneteam via campagne@d66.nl of met uw lokale of regionale afdeling via MijnD66.nl. Of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl
Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen
U kunt zich aanmelden voor een TA via: MijnD66.nl

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl
Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Politiek inhoudelijke vragen?

WhatsApp: 06 11 91 25 48
mail: d66@tweedekamer.nl

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Marcella Heijboer
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Lisanne van 't Riet
Caine Roland

fotografie / illustraties

Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde

Jeroen Mooijman

ontwerp

Studio Maanzaad

druk

Senefelder Misset

editie

Najaar 2019

redactieadres / retouradres

Landelijk Bureau D66
Lange Houtstraat 11
2511 CV Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Ik ben D66

Annabel Broer (23) werd afgelopen zomer verkozen tot landelijk voorzitter van de Jonge Democraten (JD). Ze is een van de plenaire sprekers op het D66-congres op 9 november.

Hoe kwam je bij de Jonge Democraten terecht?

“Toen ik met mijn studie geneeskunde in Utrecht begon, had ik het ambitieuze plan om bij alle PJO's (*politieke jongerenorganisaties, red.*) langs te gaan om te ontdekken welke het beste bij mij paste. Ik ben eerst bij de JD langs geweest en ben daar blijven plakken. Ik werd actief in twee lokale werkgroepen: zorg en filosofie, gevolgd door de landelijke werkgroep zorg. Ik heb ook meegedaan aan het project *Licence to Heal*, in samenwerking met andere PJO's. Na mijn bachelor werd ik voorzitter van de JD Utrecht en werd ik ook lid van D66.”

Wat zijn je ambities als landelijk voorzitter? “Het bestuur is van fulltime naar parttime gegaan. Deze overgang wil ik goed begeleiden, daar ligt ook wel mijn kracht. Ook wil ik inzetten op goed contact met de afdelingsbesturen. Daarnaast vind ik debatteren leuk, dus ik hoop dat ik veel debatten kan doen.”

Wat zijn belangrijke thema's voor jullie? “Door het criminaliseren van drugsgebruik worden de problemen alleen maar groter, vinden wij. De JD is daarom vóór legalisering – ja, van alle drugs – maar het is goed om hierin met de maatschappij mee te gaan. Het zou daarom logisch zijn om te beginnen met XTC. Ook het sociaal leenstelsel is een prioriteit. Daar zijn wij voor. Steeds meer partijen willen de basisbeurs terug, maar door het leenstelsel af te schaffen komt er niet automatisch geld vrij om het onderwijs te verbeteren. Tot slot vinden we duurzaamheid erg belangrijk. Wij willen een versnelde omslag naar circulaire landbouw en stellen voor om de maximumsnelheid te verlagen naar 90 kilometer per uur.”

Wat doe je nog meer? “Ik werk één à twee dagen per week bij ProDemos. Daar geef ik rondleidingen door de Tweede Kamer aan scholieren en mbo-studenten. En ik ben begonnen aan de Master Environmental Sciences in Wageningen. Maar omdat ik nu JD-voorzitter ben, ligt dat even stil...” ■